

In de schaduw van 't Wit Huis*

**Geschiedenis van het
familiebedrijf Madou 1897-
1980 in de spiegel van de
ontwikkeling van de teer- en
bitumen dakviltindustrie.
Op basis van de
bedrijfsarchieven, en uit
eerste hand door de laatste
afgevaardigde-beheerder
Philip P. Madou.**

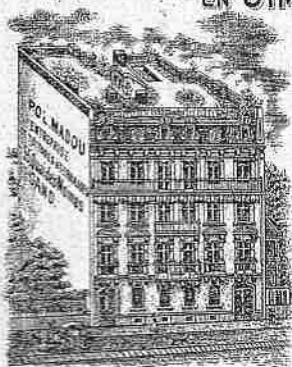

(*) 't Wit Huis was het woonhuis annex burelen van het firma Madou aan de Gaardeniersweg, een slag in van de Nieuwevaart. Dit is het enige oorspronkelijke gebouw aldaar dat nog rest van dit eens zo belangrijk bedrijf. De kartonpapierfabriek aan de Kolveniersgang daarentegen (de oude fabriek Nyssens) bestaat nog en is vandaag in gebruik door de verffabriek Lippens.

ENTREPRISE GÉNÉRALE DE TOITURES EN CARTON BITUMÉ

EN CIMENT VOLCANIQUE ET EN ASPHALTE COULÉ.

4

De d'écarter toute responsabilité pour toutes les actions qui pourraient résulter de l'usage que les clients feraient de ces produits, sans même s'être assurés comme il le faut de leur qualité et de leur destination. Les paiements doivent être effectués à l'avance. Tous les envois en Belgique de 1500 kg. doivent être accompagnés d'un mandat de paiement. Tous les envois de plus de 1500 kg. doivent être dirigés avec mon accordement.

Pol Madou

Fournisseur de l'Administration des Chemins de Fer de l'Etat, de la Ville d'Anvers et du Génie militaire.
 USINE raccordée au Chemin de fer de Ceinture, Boulevard de l'Industrie.

TÉLÉPHONES } BUREAUX USINE 1306. ADRESSER LES CORRESPONDANCES
 MAISON 2320. 55, QUAI DES MOINES

GAND, le 9 décembre 1913
 55, Quai des Moines.

FABRIQUE DE
 CARTON
 BITUMÉ PRIMA
 POUR TOITURES
 et de
 VERNIS CONSERVATEURS :

„DURABLE A & F”
 POUR TOITURES EN CARTON
 réduisant de 50% les frais d'entretien.

„SOLID M” POUR TOITURES
 Métalliques, Zinc, tôles ondulées,
 galvanisées etc.
 VOIR BROCHURES A & C.

VERNIS NOIR SPÉCIAL W.L.
 Sans goût ni odeur
 pour l'aphallage des conduites d'eau.

GOUDRONS, ASPHALTES, BRAIS

TOITURES TERRASSES
 en Ciment Volcanique
 Consultez S.V.P. ma
 BROCHURE B.

CARBOLINEUM
 pour la conservation des bois.
 Adresse Calligraphique :

MADOU-GAND.

Monsieur,
 VAN DAMME
 Avenue des Moines
 GAND.

J'ai l'honneur de vous confirmer ma lettre du 5 Ct. restée sans suite.

Contrairement à ce que vous m'aviez formellement ^{promis} lors de notre ^{dernier} entretien vous n'avez pas déposé chez maître Decosseaux une lettre d'engagement de votre part de fermer les ouvertures du mur mitoyen donnant sur mon jardin, à ma première réquisition.

Constatant que vous semblez vouloir vous soustraire à vos engagements et obligations, je vs adresse la présente lettre recommandée pour vs répéter encore que je m'oppose de toute façon et éventuellement que je m'opposerai par tous les moyens légaux à ce que vous preniez de la lumière par le mur mitoyen qui sépare nos propriétés.

Je dois vs faire remarquer en outre que vous n'aviez aucun droit de toucher mon mur la mitoyenneté ne m'ayant pas encore été payée, en plus la politesse la plus élémentaire aurait dû vs engager à me prévenir de vos projets et à me demander l'autorisation de construire sur les murs de ma propriété.

Veillez donner une suite immédiate à la présente afin que je ne sois pas obligé d'avoir recours à d'autres moyens.

Agrérez, Monsieur, mes salutations distinguées.

RECOMMANDÉE

Geteerd dakpapier of -vilt, voorloper van onze hedendaagse gebitumeerde "roofing," is in oorsprong de uitvinding van een Zweedse technicus die in Duitsland verbleef. Rond de jaren 1860 had deze een studie gemaakt over de toepassingen van gedistilleerde teer uit steenkolen, beter gezegd uit 'Braunkohle', hoofdzakelijk gewonnen uit de mijnen van de Harz. Dit materiaal heeft in de eerste plaats een snelle toepassing gekend in Duitsland waar het werd uitgevonden, en nadien ook in Engeland waar bevoorrading in steenkool zeer vlot en zeer goedkoop was.

Het succes van asfalt rond die jaren heeft in deze twee landen geleid tot de stichting van belangrijke groepen welke nu nog altijd bestaan. Dat is enerzijds de groep Ruberoid, die naast hoofdzetel in Engeland ook een belangrijke zetel heeft in Duitsland, en anderzijds ook de groep Tarmac. Beiden zijn nog altijd in sterke aansluiting tot de

steenkoolindustrie in het land van oorsprong, namelijk Engeland.

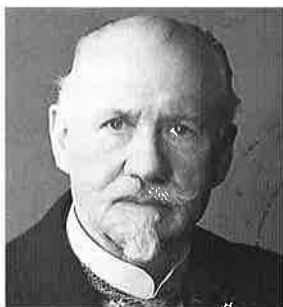
Teer was de hoofdzakelijke basisgrondstof bij deze fabricatie. Het werd gebruikt tot impregnatie en overdekking van de rollen door een vrij eenvoudige techniek. Deze bestond erin een hoeveelheid viltkarton een aantal uren te drenken in een bad vloeibare en warme teer, waarna dit behandeld viltkarton werd uitgetrokken en bestrooid met een grof zand of fijne steenslag, en in zijn geheel goed gedroogd op een draaioven.

Deze teer diende ook, na verdere opeenvolgende distillaties, als grondstof voor het vervaardigen van andere producten voor afdichting. De twee voornaamste waren 'carbolineum', toegepast voor het waterafstotend maken van hout (onder druk te impregneren), en zogenaamde 'black varnish' voor toepassing op ijzer en staal. Het voornaamste gebruik werd echter de zogenaamde

'mastics', welke op het platte dak werden aangewend voor het aan elkaar plakken van de lagen teerdakvilt.

Teerdakvilt vormde rond 1900 een belangrijke innovatie in de sinds decennia bekende waterdichte toepassing voor platte en gebogen daken, de zogenaamde 'ciment volcanique' ofte hydraulisch beton. Waterdichtheid door een cement 'chappe' met toevoeging van vulcanisch tras, aangevuld met een deklaag gesmolten teer ('asphalte coulé') met steenslag wees zich als een zeer omslachtige operatie uit.

De briljante 'daktuingedachte', een Belle Epoque denkpiste voor het inbrengen van groen in de steden, ging er aan tenonder. Het op de markt brengen van gemakkelijk verhandelbaar en verwerkbaar geteerde dakvilt in rollen betekende een revolutie in de bouwsector (brandveiligheid, tijdwinst, gunstige kostprijs), en niet in het minst voor de industriële architectuur.

POL MADOU - GAND.

Fabricant de Carton Bitumé - Distillerie de Goudron, Black Varnish,
- Carbolineum, etc. -

Usine : BOULEVARD DE L'INDUSTRIE — Bureaux : COUPURE, 48

3

Pol(ydore) Madou (22 oktober 1871 - 2 mei 1952)

(verzameling Philip P. Madou, Gent)

De firma UPM werd gesticht door Polidor (Pol) Madou, afkomstig uit Koolskamp in West-Vlaanderen. Zijn vader verhuisde naar Sint-Amandsberg buiten Gent om er zaken te doen in een klein atelier voor 'smidswerk en kleine metalliek'. Een ambacht dat in Koolskamp al circa 2 eeuwen lang tot een familietraditie was uitgegroeid. Het atelier werd een aantal jaren na het vroegtijdig overlijden van Pol Madou's vader hoofdzakelijk uitgebaat door de veel oudere broer van de stichter, Lieven Madou, waarover nog verder één en ander zal worden verteld.

Als men de familietraditie wil geloven, is deze onderneming begonnen in het jaar 1897. Toch dateert de oudste tot op vandaag in archieven teruggevonden

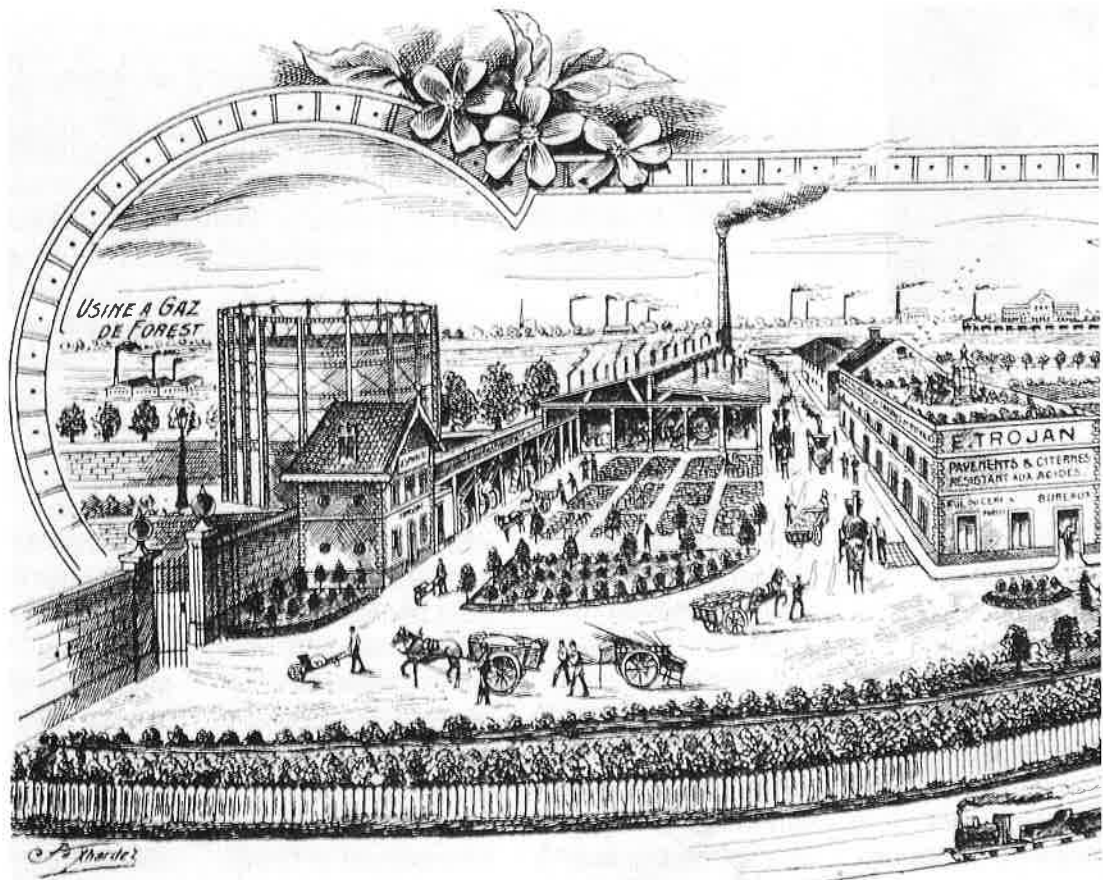
zakenbrief, een in een zogenaamd kartonbloc betitelde 'copiette', slechts van 1 december 1900. Het betreft een dringende bestelling aan een toenmalige leverancier, in naam van Madou's firma, tot dan toe blijkbaar slechts een handel in afdichtingsmaterialen. De brief was gericht aan de firma Zimmermann & Co in Mühlheim-am-Rhein, bedrijf dat nog steeds bekend bestaat onder dezelfde benaming, en nog altijd lid is van de Duitse beroepsvereniging. De bestelling werd bevestigd per telegram "voor levering franco station Brussel Zuid". Een tweede brief op de volgende dag gedateerd, verwijst daarenboven naar bepaalde betwistingen wat betreft de prijs (1). Deze vermeldt een aanbod van dezelfde firma Zimmermann aan de naamloze

vennootschap l'Aurore in Gent, die van haar kant een aanvraag had geformuleerd voor een gunstig bod. De vermelde N.V. l'Aurore was een vennootschap gevestigd in de Lieven De Winnestraat in Gent, een kaderfabriek welke toebehoorde aan de schoonbroer van de stichter van dit bedrijf, Johannes Schwenke. Pol Madou was er de commerciële directeur van. Het bedrijf situeerde zich op enige voetstappen van zijn privaatwoning, toen Coupure Rechts 48, en naast de woning van de familie Lefevere de Ten Hove.

De firma Zimmermann & Co in Mühlheim was eigendom van familieleden van Pol Madou's echtgenote, geboren Catherine Hagdorn. De gerespecteerde familie Hagdorn was

afkomstig uit Düsseldorf. Catharine's grootvader Carl Leonnard-Hagdorn oefende er gedurende de tweede helft van de 19de eeuw het ambt van 'Oberburgmeister' uit. De familie bleek ook betrokken bij diverse functies in de overheidsdiensten, in het leger en vooral in de nijverheid (2).

De eerste firma waar moest geleverd worden, te weten Loire & Thierry uit Brussel, was een handelszaak in afdichtingsmaterialen maar ook in verfmiddelen. Dit laatste heeft stichter Pol Madou samen met zijn correspondent, de firma Zimmermann, ertoe aangezet een handel te ontwikkelen in bepaalde vloeibare producten voor afdichting. Dit zou veel later belangrijke gevolgen hebben. De bestelling voor Brussel, geplaatst in

Zeldzame afbeelding van een teer en dakpapier fabriek anno 1900: deze van Emmanuel Trojan in Vorst bij Brussel, gespecialiseerd in 'toitures-terrasses en véritable ciment volcanique, carreaux en asphalte comprimé pour chaussées, fondations asphaltiques, feutre asphaltique, carton goudronné pour toitures...'

(catalogus Emmanuel Trajan Vorst-Brussel 1900, verzameling MIAT, Gent)

Duitsland, is getekend 'Pol Madou & Frère'. In dit vroege stadium een zinspeling op de bijdrage van Lieven Madou, de oudere broer van stichter, onder meer als rondreizend vertegenwoordiger. Dit laatste was voor Pol Madou inderdaad moeilijk omdat hij door een ongeval in zijn kinderjaren over een kunstbeen beschikte, wat zijn bewegingsvrijheid

bepaalde. Tot de vroegste belangrijke cliënten in hoger vermelde 'copiette' wordt een vrij grote firma gerekend, die namelijk ongeveer 40 à 50.000 m² teervilt voor daken bestelde bij de toenmalige eerste binnenlandse fabrikant, de firma Lummerzheim uit Wondelgem bij Gent (3). Dit gebeurde welbepaald voor een prijs van toenmalige 7 centiem per m².

Het blijkt dat Pol Madou werkzaam is geweest bij deze firma. Het is niet bekend precies wanneer, en onder welke hoedanigheid. De eerste gekochte en verkochte rollen dak- of asfaltpapier van Madou werden aanvankelijk opgeslagen in de kelder van de protestantse kerk dichtbij het goederenstation van Gent Rabot van de NMBS. De protestantse

'pastor' was blijkbaar voldoende pragmatisch en commercieel ingesteld, zoals dat doorgaans in protestantse milieus van Europa het geval was... Om de cliënten gunstig te stemmen en tot kopen aan te zetten, had Pol Madou vrij vlug voorgesteld dat uiteindelijk een zekere waarborg of garantie moest verleend worden op de daken die zouden

worden bedekt met zijn teerdakvilt. Bijgevolg heeft hij zich al vlug ingespannen om een kwaliteitsgarantie te verkrijgen van zijn leveranciers in Duitsland of Engeland (4). Wat vrij vlug tot een akkoord leidde voor een volwaardige kwaliteitsgarantie van vijf jaar. Dit is wellicht korter dan de (latere) wettelijke waarborg van tien jaar voor bouwwerken volgens het Burgerlijk Wetboek, maar het bleek wel commercieel aanvaardbaar. De gewoonte bestond toch reeds om periodiek de daken op te frissen of te onderhouden, gewoon door het aanbrengen van een toplaag in teer met de borstel. Wat uiteraard een zeer eenvoudige en zeer goedkope werkwijze was.

Het is misschien hoofdzakelijk door deze garantie te verkrijgen van de buitenlandse leveranciers dat in het voorjaar van 1901 de verkoop werkelijk van de grond kwam. Want zoals dit dikwijls gebeurt met nieuwe producten was de concurrentie onder producenten

en/of verdelers van in het begin groot. Tot de belangrijkste op dat ogenblik behoorden Lummerzheim (Gent, zou reeds vanaf 1870 bestaan), Troyan (Brussel-Vorst) en Hennet (Brussel-Schaarbeek). Uit dossiers blijkt dat er voor Madou reeds vooruitzichten bestonden om ongeveer 100.000 m² oppervlakte dak te kunnen bedekken in drie tot vier lagen, in het zomerseizoen (hoofdzakelijk van juni tot en met september) in de zone van de Antwerpse haven. De zakenrelaties met de firma Zimmermann in Mühlheim en nadien ook met McNeill in Londen werden daarom voortgezet en ontwikkeld.

Maar het valt op dat in een iets later dossier, namelijk op datum van 29 oktober 1903, het besluit werd genomen met eigen fabricatie van teerdakvilt te starten. Dit schijnt wel het gevolg te zijn onder meer van bepaalde maatregelen die in België waren getroffen door de Ministeries van Economische Zaken en Financiën. De invoerrechten op teerdakvilt werden

verhoogd, maar de rechten op de import van het ruwe niet gedrenkte vilt papier werden integendeel verlaagd. Wat uiteraard een lokale fabricatie moest ondersteunen. Bij zulke gunstige economische en financiële voorwaarden had al wie in groeiende en voorspoedige handel was, er alle belang bij een lokale eigen fabricatie te beginnen. Dit zou dan worden gedaan in een eigen fabriek, maar iets later, zoals wij hierna zullen lezen, en in omstandigheden die verder zullen gepreciseerd worden.

In Gent geen plat dak zonder Madou!

De firma had intussen, naast de ontwikkeling van haar verkoopactiviteit via groothandelaren en handelaars in afdichtingsmaterialen, ook een bedrijvigheid opgezet voor de uitvoering van dakwerken (5). De anderzijds ontwikkelde 'zuivere verkoop' nam hoofdzakelijk toe in de wereld van de zogenaamde 'quincailliers'. Dat kon hand in hand gaan met de verkoop van klinkankerij, gefabriceerd in het

atelier van oudere broer Lieven (6). Het kleine bedrijf groeide stilaan uit zijn voegen.

De verkoop in de zomer van 1903 voor de periode van mei tot en met oktober bereikte het cijfer van 400 rollen of 4000 m² per dag. Dit betekende ongeveer 100.000 m² per maand en over dat verkoopsseizoen van 5 à 6 maanden tussen 5 en 600.000 m². Wat voor die tijd en de zeer jonge firma redelijk veel was, want men werkte toen nog zes dagen op zeven.

Het vervoer van speciale distillaten uit teer per spoorweg in tankwagens van 20 ton bedroeg verschillende honderden tonnen. Er werd hoofdzakelijk geleverd in de streek van Antwerpen-Brussel, maar ook zeer veel via de as Liège-Charleroi en uiteraard van tijd tot tijd in Gent via het Rabot station. In alle voorname NMBS stations voor goederenverkeer waren bepaalde depots voorbehouden voor de firma. Leveranciers uit Duitsland of Engeland stuurden er hun materialen

heen, om dan via het spoorwegnet te worden verdeeld naar de cliënten. De Engelse firma leverde uitsluitend op het spoorstation van Gent Rabot aangezien de spoorverbindingen van daaruit bepaald gunstiger waren. Voor de Duitsers lukte dit beter op alle andere bestemmingen. Er waren ook een paar lokale aankopen, waaronder bij een zeer kleine fabrikant uit Wondelgem, de firma Colpaert, gesloten in 1905. Als men alles bijeentelt, komt men voor het succesjaar 1903 op een in- en verkoop onder één of andere vorm van ongeveer 530.000 m². De bestellingen schenen te zijn onderworpen aan tamelijk veel moeilijkheden qua leveringstijd vanwege de leveranciers. Vandaar het vrij groot aantal spoedbrieven en telegrammen naar deze leveranciers gestuurd, in het bedrijfsarchief aanwezig.

Dit kan wel de hoofdreden geweest zijn tot het besluit dat werd getroffen op 23 oktober 1903, om

een eigen fabricatie te beginnen. Bij deze eigen fabricatie zou men zich oorspronkelijk beperken tot de fabricatie van de zwaardere types teerkarton, waarschijnlijk onder de berekening van de bijzondere zware transportkosten voor dit type product. De netto af-fabriekswaarde voor al deze producten was inderdaad zeer laag, maar de transportkost voor de klant, vooral in die periode, tamelijk hoog. Machines voor eigen fabricage werden dus bij een gespecialiseerde Duitse constructeur besteld, namelijk een zekere Calbe uit Bochum. Deze was aangesloten bij het conglomeraat van de verschillende 'Krupp-Stahl' fabrieken.

Het opzet om een eigen vestiging uit te bouwen dateert echter al van veel vroeger. De aankoop van terreinen begint reeds aan het einde van 1901.

Dit zou een aanwijzing kunnen zijn dat de handelsactiviteit inderdaad al teruggaat tot 1897, want het zal wel niet dat zulk besluit op één jaar tijd werd genomen.

De eerste koopakte voor terreinen werd verleden ter studie van de Gentse Notaris Deweerdt. Het betreft een weide ('prairie') op een plaats genoemd Wondelgemmeersen behorende aan Jules Voortman, textielabrikant in Gent (7).

Een tweede aankoop, nogmaals van Jules Voortman, volgt op 24 oktober 1903 en is verleden op de studie van de Notaris Van Zandvoorde in Gent (8).

Deze terreinen werden nog het volgende jaar aangevuld op datum van 21 oktober 1904 (9). Een laatste bod van 800 frank volgde op 25 november 1904, contant betaald aan de verkoper, een zekere Barones de Vriere geboren van Loo, waarvoor zich ene Lippens van Gent sterk maakt, maar ook een zekere Albert De Smet (10).

De fabriek op deze gronden aan de (huidige) Gaardeniersweg zal wellicht in verschillende fasen zijn gebouwd tussen 1904 en (waarschijnlijk) 1906. De allereerste gebouwen werden vooraan op de terreinen

opgetrokken en dienden oorspronkelijk tot fabricagehal voor de geteerde dakviltten. Over de jaren bracht men stuk per stuk verschillende dakviltmachines bij elkaar en in aansluiting daarmee verschoof de fabricage naar een veel groter tweede gebouw dat die machines kon herbergen. Het oorspronkelijk gebouw werd een opslagloods, hoofdzakelijk voor het ruwe viltpapier en ook voor de verpakkingspapieren bij de eindfabricage van de dakrollen in volle breedte of op moten.

Uit deze periode bleef het werkhuisreglement, gedateerd van 12 maart 1906, bewaard. Een kopie daarvan was neergelegd bij de Werkrechtensraad ('Conseil des Prud'Hommes') en een andere kopie bij de Inspecteur-Generaal van de Arbeid, destijds een zekere Fabry. Dit in overeenstemming met de bepalingen van de Wet van 16 juni 1896 op het Arbeidscontract. Het reglement bepaalde dat men zes dagen per week moest werken, dus

met inbegrip van zaterdag. De werkuren liepen van zes uur in de morgen tot zeven uur 's avonds. Het loon werd wekelijks betaald en wel op de zaterdagavond. Er bestond reeds een medische controle en ook een permanent contract ten gunste van het personeel bij een apotheker. Dit was verder verzekerd tegen ongevallen bij de Maatschappij La Hollandaise, agentschap Gent. De minimumleeftijd voor de arbeiders was vastgelegd op 16 jaar. Al deze verschillende clausules weerspiegelen het wel magere begin aan sociale wetgeving die in die periode inderdaad nog zeer beperkt was.

Hoogconjunctuur...

De volgende jaren gaat de groei van het bedrijf gestaag door en het jaar 1909 is gekenmerkt door een zeer belangrijke ontwikkeling. De firma verkrijgt inderdaad de aanbesteding voor de levering en de plaatsing van de afdichting van alle militaire posten van de vestigingsplaats Antwerpen. Een allereerste schijf

hiervan bedraagt een toelevering van 70.000 m² aan teervilt van 3 mm dik met daarenboven een hoeveelheid van 200 ton asfalt uit Trinidad, welke via Engeland moest ingevoerd worden (11).

De volledige reeks zou de 11 posten en 12 zogenaamde 'redoutes de la ligne avancée' beslaan, het algemene werk toevertrouwd aan een aannemersfirma, in het bijzonder Bolsé & Frères in Antwerpen.

Deze toelevering en werken aan de militaire vestigingsplaats Antwerpen zouden in totaal over een periode van drie jaar gaan, van 1909 tot en met 1912.

Opwerpen en discussies met betrekking onder meer tot de kwaliteit van de geleverde materialen kwamen vrij geregeld voor, hoofdzakelijk de eerste maanden. Maar na proefnemingen ondernomen in het laboratorium van de militaire genie in Mechelen onder het directe toezicht van de Minister voor Oorlog, zoals die toen heette, werd de kwaliteit van de producten inderdaad definitief

goedgekeurd. Zo gaf het verdere verloop van de toeleveringen en van de werken geen aanleiding tot problemen meer. Het is merkwaardig dat de allerlaatste plaatsing en levering gebeurde op 11 november 1912, dus kort voor de Eerste Wereldoorlog en op een datum die wel even aan het einde daarvan herinnert...

Gedurende geheel deze tijd en uiteraard parallel aan de verkoop werden andere belangrijke dakwerken uitgevoerd, in het bijzonder binnen Gent.

Dat was het geval bij vele hangars en werkplaatsen van het havenbedrijf maar ook bij de textiel fabrieken, namelijk La Louisiana en Texas, van Voortman, voormalige eigenaar van de bedrijfspercelen Madou. En bij de platte daken en terrassen van het Gents Sint-Pietersstation, onder leiding van architect Cloquet en het studiebureau voor gewapend beton Grondel gebroeders.

De activiteiten voor dakwerken hebben zich nog verder ontwikkeld naar aanleiding van de

Wereldtentoonstelling in 1913, waar op de terreinen alleen al tussen de herfst 1912 en begin mei 1913, de openingsmaand zelf, 115.000 m² oppervlakte daken werden belegd.

Een zekere handelsexport werd ook ontwikkeld in Noord Frankrijk (Pas de Calais) en Zeeuws Vlaanderen. Dat was namelijk eveneens het geval in het noordwesten van Spanje waar de firma over haar eigen depot beschikte als groothandelaar, voor verdere doorverkoop, met een dealer in Bilbao (12).

Dat op de exportmarkt hoofdzakelijk werd gewerkt in mijndistricten, kan wellicht verschillende oorzaken hebben. Eén daarvan is de over het algemeen hoge economische activiteit in deze gebieden. Een tweede is het bedekken met dit soort materiaal van belangrijke grote industriële platte daken. De derde is wellicht dat gewesten met steenkoolbedrijven meer vertrouwd waren met producten uit teer en dergelijke derivaten dan andere contreien.

De activiteit van de firma had zich daardoor in deze laatste jaren zodanig ontwikkeld dat Pol Madou zich geheel kon terugtrekken. Hij had dit al eind 1910 gedaan bij de N.V. l'Aurore waar hij wel bepaalde directeursfuncties had behouden en ook een kleine 'participatie', wellicht door toedoen van zijn echtgenote. Deze aandelenportefeuille werd doorverkocht aan bedrijfsleider Schwenk (trouwens familie) die de onderneming alleen heeft voortgezet tot in 1938.

De beschikbare kapitalen en de volledige beschikbare tijd zouden dus verder worden besteed aan de firma voor afdichtingsmaterialen, die volgens de commerciële correspondentie blijkbaar nog steeds als de firma van 'Pol Madou & Frère' bekend stond. Dit zal wel zo geweest zijn tot het overlijden van Lieven Madou in februari 1915, ingevolge een longontsteking. Deze oudere broer was amper 54 jaar oud en is dus vroegtijdig gestorven. Zijn klein atelier aan de

Antwerpsesteenweg werd geliquideerd en de opbrengst hiervan heeft geholpen aan de verdere financiële ondersteuning van familie en firma (13).

... en 'Etappe'-conjunctuur

In de zomer van 1914 werd, na de crisis begonnen in juli, België bij de oorlog betrokken. Over de oorlogsperiode zijn er weinig dossiers te vinden, behalve bundels welke gaan van het begin van de oorlog op 4 augustus tot de inval van Duitse troepen in Gent, eind oktober 1914. Gent was toen tot 'Etappe'-stad uitgeroepen. En een volgende reeks bundels welke de periode van 2 november 1916 tot 20 november 1918 bestrijken. Er is correspondentie tot de eigenlijke invasie en bezetting van Gent in oktober 1914.

In deze eerste periode van de oorlog waren uiteraard alle commerciële contacten met Duitsland hoe dan ook geheel afgebroken. De positie van de Engelse leverancier, Hector McNeill uit Londen, werd

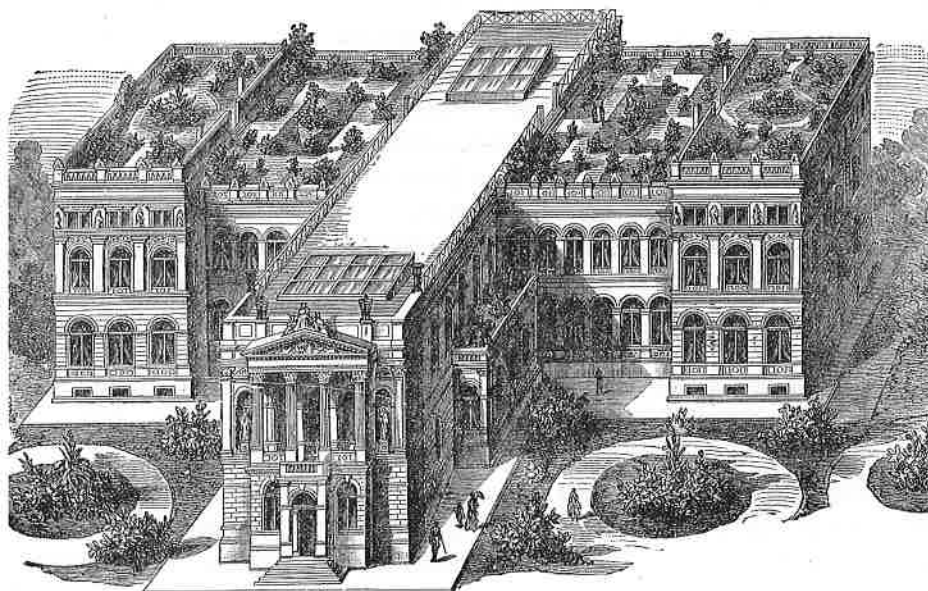
bijgevolg te dominant, en men deed daarom een beroep op bijkomende leveringen van een tweede Londense firma, namelijk de firma Davidson. Beiden bleven praktisch tot de aankomst van de Duitse legers in Gent doorleveren. Ze waren daarom bepaald goed geplaatst om enkel de allerbeste kwaliteit te leveren, ook de zogenaamde asfalten uit Trinidad. Deze laatste hebben technisch gezien een belangrijke rol gespeeld in een evolutie die zich na de Eerste Wereldoorlog steeds meer zal bestendigen. Over de overgang in het gebruik van teer ten voordele van bitumen, oorspronkelijk afkomstig uit de bitumenzone van de Texaanse ruwe olie, zal verder nog gesproken worden. Tijdens de Duitse bezetting na oktober 1914 kon door de Engelse blokkade uiteraard geen asfalt uit Trinidad meer worden verkregen. Men was uitsluitend aangewezen op toeleveringen van teer uit distillatie-eenheden uit België, eventueel uit Duitsland.

Voor zoverre bekend blijkt het dat de fabriek op prioritaire wijze leveringen moest verzekeren aan de Bauverordnungsschaft der Vierten Armee die in Vlaanderen was neergestreken. De datum waarop dit systeem voor het eerst werd ingevoerd en de juiste voorwaarden daarop toepasselijk, zijn echter niet bekend. Maar de fabriek is in ieder geval volledig in beslag genomen na de maatregel van 1 juli 1916 die in het Frans wordt omschreven als "saisie totale". Een felle verscherping van het regime van prioritaire toewijzing dus.

Als verdere commerciële moeilijkheid moet men hieraan nog de omstandigheid toevoegen dat, na alle militaire bevoorradingen, de zuiver burgerlijke leveringen in vele gevallen gewoon werden verboden. Dit blijkt uit een brief gedateerd op 30 november 1916 aan een Belgische particuliere klant. Daarenboven was er ook nog het stelsel van de 'Reisepässe' ingevoerd voor reizen van de ene zogenaamde 'Kreis' naar de ander. De

verkoopagenten en het 'dakwerkend' personeel konden nog moeilijk van de Kreis Gent naar bijvoorbeeld Dendermonde of Kortrijk trekken, om maar niet over Antwerpen te spreken. Buiten de Kreis Gent was oponthoud gewoonweg verboden behoudens een zeer speciale individuele toelating. Een dussdanige toelating kon men wel vragen, maar zij moest worden verleend op een administratieve zeer uitdrukkelijke wijze wat in de meeste gevallen gewoonweg niet gebeurde.

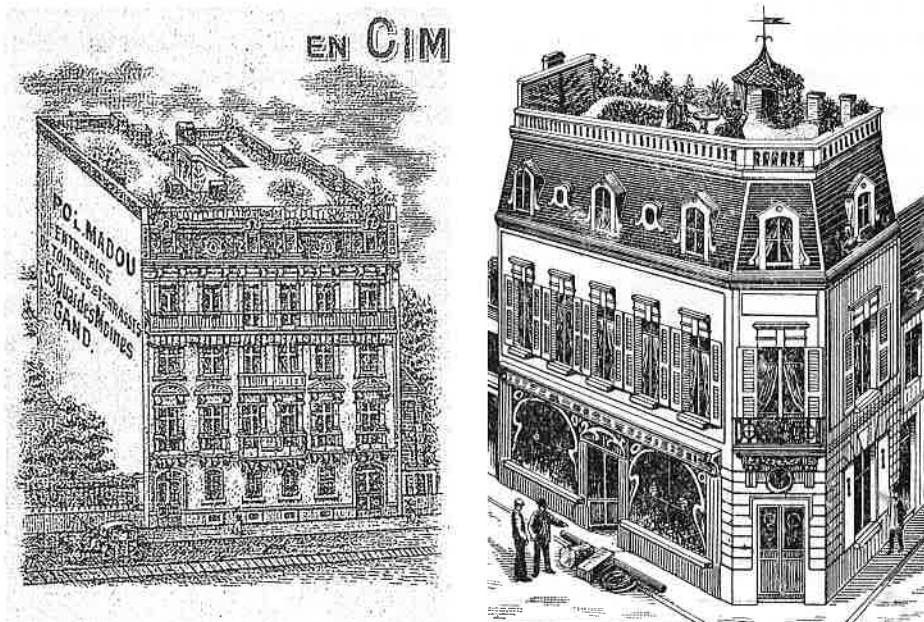
De toelevering van de grondstoffen, noodzakelijk voor de productie van de geteerde dakviltten, werd ook scherp bijgehouden. Zo werd de teer hoofdzakelijk geleverd door 'La Société des Produits Chimique de Schoonaarde', en het viltpapier betrok men uit Nederland bij de Koninklijke Papier- en Kartonindustrie in Amsterdam, met een jaarlijks maximum van 500 ton in vrij zware gramgewichten. Het is opvallend dat de leveringen viltpapier uit Nederland moesten

Laboratoire de l'École Polytechnique d'Aix-la-Chapelle

De daktuin-gedachte in de Belle Epoque inspireerde zich op de mogelijkheden die waterdichte platte daken en platforms boden voor burgershuizen en openbare gebouwen: het plannen van daktuinen en -terrassen als uitbreiding van (openbaar) groen in de dichtbevolkte steden. Doch ons klimaat zorgde ervoor dat dit opzet utopisch bleef... Voorbeelden van daktuinen: het Technisch Instituut van Aken (boven), op de eigen woonst van Pol Madou aan de Muinkkaai (links onder) en boven een type middenstandswoning (rechts onder).

(Details catalogi Hennet en Trojan, verzameling MIAT & verzameling Philip P. Madou, Gent)

komen omdat de vooroorlogse leverancier van het viltpapier, een Duitse firma uit Düsseldorf (de bekende firma Julius Schulte) niet meer mocht leveren. De algemene economische politiek zal hier doorslaggevend zijn geweest. Zo is het dat de productie en nadien ook de verkoop in het algemeen waren verminderd vergeleken met de bloeijaren net voor de oorlog.

Zelfs het bestuur van de stad Gent, als administratieve eenheid, kreeg op 17 juli 1918 mededeling dat geen leveringen zouden gebeuren aangezien alle bestellingen prioritair bestemd waren en ja, zelfs praktisch uitsluitend, voor de bouwdiensten van de Vierten Armee. De enige toelating die af en toe wel eens kon gegeven worden,

betraf sommige verzendingen aan de Hulpcomité's van de stad Gent en een paar andere steden in het land. Maar dan op basis van een individuele beslissing en niet bij een algemene maatregel waarover de Belgische firma's, ondernemingen of instellingen alleen hadden kunnen beslissen. Het is opvallend dat grondstoffen en ook wel eindproducten blijkbaar niet werden toegeleverd door Duitse firma's. De reden hiervan zal wel zijn geweest, dat de Duitse firma's zelf op volle toeren draaiden voor eigen fabricatie, meer direct voor de Duitse economie en het leger.

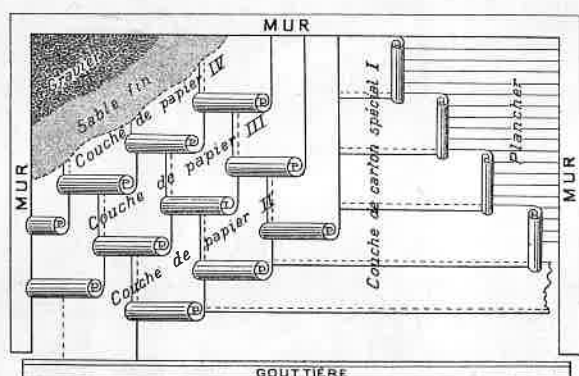
Ons relaas heeft ons dus geleid tot de datum van 11 november, welke zowel de datum van de bevrijding van Gent als het einde van de oorlog was.

lets nadien, en wel al op 21 november 1917, werd een lange brief geschreven aan een zekere "Cher Monsieur ...". Het betrof hier projecten voor een naoorlogse periode en dan wel aangaande de distillatie van het teer en wat daaruit te halen was. Uit teer kon men inderdaad de zware massa halen die na de bevloeiing op warm bad voor de drenking van de dakviltten diende. Men kon uit sommige distillaten ook de producten halen in de handel voor de afwerking van hout (carbolineum) of van ijzer en staal ('black varnish'). Meer bepaald uit 'benzol', nog een distillaat van pure teer, kon men sommige kleurstoffen, vernissen of verven winnen. De zware 'naftaline'-olie kon dienen voor de aanmaak van het

zogenaamde lampzwart. Dit zou nadien een ruim verspreid gebruik kennen, en tot een heel grote nijverheid en handel op zich uitgroeien. Hoger vernoemde 'Cher Monsieur' werd geraadpleegd voor alle technische problemen die zich daarbij stelden. Hem werd duidelijk gemaakt dat men ernstig overwoog een laboratorium te bouwen in een vrij groot gebouw van elf meter lang op drie meter breed om dit allemaal permanent zeer nauw te kunnen controleren, project dat eindelijk werd verwezenlijkt in 1920.

Het Interbellum

Onmiddellijk na de oorlog, op 13 november 1917, is contact genomen met de firma Davidson uit Londen voor een toelevering van teerrollen en zo

De basistechnieken voor het plaatsen van geasfalteerd karton en geteerd dakpapier zijn reeds ontwikkeld vóór 1900. Buiten de productverbetering is er sindsdien aan dit principe weinig veranderd.

(Catalogus Jules Hennet Schaarbeek-Brussel 1906, verzameling MIAT, Gent)

mogelijk van de nieuwe bitumenrollen welke op de fabriek of in België in het algemeen (nog) niet konden geproduceerd worden.

Contact wordt ook genomen met een zekere Faillot uit Parijs voor toelevering van viltpapier uit zijn fabriek in Pont-Audemer bij Rouen. Anderzijds werd op 15 november een voorraad afgewerkte teerrollen, namelijk 11.000 m², nagelaten door het Duitse leger, door de goede bemiddeling van de gemeentepolitie in Gent overgemaakt aan de genie-afdeling van het Belgische leger in Bellem. Op 16 november volgde, op een suggestie van het zogenaamde 'Comptoir National d'Economie' uit Parijs, een verdere aanvraag voor toelevering van viltpapier.

Een dergelijk bericht was namelijk verschenen in de Belgische pers onder de sponsoring van het Franse Ministerie voor Economische Zaken.

De aangevraagde tonnage bedroeg 1000 ton per jaar, wat voor die tijd wel zeer hoog is. Wellicht was dit berekend op een zeer gunstige prognose van de behoeften welke de naoorlogse markt zou hebben voor de wederopbouw van de talrijke verwoestingen in gans het land.

Ook de firma Madou richtte een brief aan deze Comptoir National d'Economie waarin werd verzocht om de aanwerving van een jonge chemicus voor het laboratorium van een fabriek uit de teerbranche, om sommige studies te verrichten.

Er wordt ook gevraagd contact te mogen opnemen met

een fabrikant van lampzwart, het bedoelde eindproduct, om een licentie van eventuele brevetten te ontvangen. Dit om het bedoelde artikel in België te kunnen fabriceren en verder door te verkopen onder de naam van de firma Pol Madou.

Andere aanvragen voor viltpapier kwamen terecht in Nederland, net zoals tijdens de oorlog, maar ook in Zwitserland.

Ook aan de verkoop werd gewerkt zodat reeds eind november geheel de provincie Luik en Henegouwen terug was bewerkt met effectief klantenbezoek, deels door de oude agenten, deels door nieuwe, jongere vertegenwoordigers. Blijkbaar was er grote haast tot heropleving van de zaken om de markt vanaf het begin goed

in de slag te kunnen nemen.

Er zijn brieven in die zin op 19 november gericht aan het nieuwe Gentse stadsbestuur.

Voor de allereerste keer wordt inderhaast op 20 november een bestelling geplaatst voor 10 ton viltpapier bij de zogenaamde 'Papéterie du Rabot', welke toen behoorde aan een zekere Nijssens. Dit ondanks twijfels over de gepaste kwaliteit van dit karton voor de gestelde doeleinden: namelijk de niet zo evidente opname van teer, wat een type viltpapier of karton hoeft waarvan de impregnatiecoëfficiënt zeer goed moet zijn.

Het plan was dus blijkbaar, in de eerste tijden na de oorlog een fabricage te bereiken van 20.000 m² per dag, zij het dan in een vijfdaagse werkweek

Het Wit Huis (met plat dak!) is de enige restant van het eens zo bloeiende bedrijf der NV Pol Madou in de Wondelgemmeersen. De sobere architectuur was misschien ooit bedoeld als aanzet van een deftige verbindingstraat van de fabriek met de Nieuwe Vaart.

(verzameling Philip P. Madou, Gent)

waar op zaterdag niet meer gewerkt werd. Dit hield het bestendig gebruik van zes machines voor teervilt in, gebouwd door de firma Calbe. Luidens een verzekeringspolis waren blijkbaar vier daarvan constant aan het werk en twee af en toe, in het volle seizoen, om de bestellingen te kunnen opvolgen. Het is duidelijk dat al in 1921 dit productiecijfer is bereikt. Men heeft onbetwistbare statistieken over een verbruik van 1051 ton ruw vilt dat volgens gemiddelde gramgewichten moet overeenstemmen met een dergelijke 'bemeting' van teerrollen. Deze cijfers van 1921 hebben zich verder door ontwikkeld in de jaren 1922 en 1923 volgens dossiers die daarvan bewijs leveren.

Een hoogtepunt van het bedrijf werd dus blijkbaar in deze jaren onmiddellijk na de Eerste Wereldoorlog bereikt. Dit had tot direct gevolg dat in dezelfde eerste jaren na de oorlog twee andere fabrieken werden ingekocht binnen de toepassing van verticale integratie

van fabricage en handel binnen een welbepaalde industriële sector. De eerste fabriek die in deze jaren werd verworven, was een fabriek op Wachtebeke voor de fabricatie van lampzwart (14). Vermoedelijk omdat in de productie en de verkoop van dit product inderdaad de meeste kans lag op een verdere winstmarge op sommige onderdelen van de teerdistillatie. Lampzwart ('noir de fumée') zou inderdaad een succesvol product worden op zichzelf, met een breed gamma aan markten en cliënten in verschillende types. Er werden namelijk lampzwart-types gemaakt voor de productie van drukinkten, die welbepaald een belangrijke afzet hebben gevonden in de speelkaartenindustrie van Turnhout.

Een andere en zeer belangrijke buitenlandse markt was de afzet van lampzwart als vulstof voor de fabricage van autobanden bij de firma's Dunlop, Michelin en dergelijke. Daarvoor werd een agentschap opgericht in Groot-

Britannië, namelijk Witco Chemical, om de sterker ontwikkelde Engelse markt beter te kunnen bewerken. Er werden aldus verschillende duizenden tonnen naar Engeland uitgevoerd via een speciale spoorverbinding met het spoor in Zelzate. Vandaar ging het naar de haven van Zeebrugge om over te schepen naar Harwich. Dit heeft nog tot ongeveer 1965 geduurd, toen lampzwart werd verdrongen door een beter Amerikaans product, namelijk 'carbon black' (gasroet of -zwartsel).

Voor de technische leiding van de fabriek voor lampzwart in Wachtebeke werd een speciale technicus geëngageerd, een zekere Monnot, die zijn startjaren had meegemaakt bij een belangrijk en welbekend bedrijf in die branche, in Nancy, Frankrijk.

Men moet namelijk weten dat, zowel uit economisch belang, met de teerdistillatie al vóór de Eerste Wereldoorlog op de fabriek aan de Wondelgemmeersen begonnen was. Dit gebeurde in een

alleenstaand gebouw voor het onderbrengen van de distillatie-eenheid, bestaande uit drie totaal ingemetselde teertanks van 10 ton elk met aangepaste verbrandingsovens. Deze eerste ovens, wel beperkt in omvang, waren nog gebouwd in het atelier van de oudere broer Lieven Madou aan de Antwerpsesteenweg.

Om een juist inzicht te krijgen op de toestand door de firma bereikt op het bedrijfseconomisch vlak, moet men wijzen op de omvorming van de persoonlijke zaak 'Madou Frères' tot naamloze vennootschap. Daarna stond ze zoals dat toen doorgaans gebeurde, enkel onder naam van de bedrijfsleider, in dit geval Pol Madou bekend. De stichting van de vennootschap werd bij notariële akte verleden op 19 oktober 1926 door notaris Joseph Fobe. Die heeft de verschillende inbrengsten in natura op lijst gezet om ze dan algemeen te schatten op een bedrag van 5.000.000 toenmalige Belgische franken

als deel uitmakende van het kapitaal. De aanwinst van de fabriek op Wachtebeke is gebeurd voor een oppervlakte welke in 1926 meer dan 3 ha bedroeg, een kleine bestaande fabriek van lampzwart en aanpalende terreinen, geschat over een periode van 1921 tot 1923.

Op de gemeente Wachtebeke werden in 1930 en 1939 trouwens nog terreinen bijgekocht, bij zoverre dat de totale verworven oppervlakte deel uitmakende van de zetel Lampzwart Wachtebeke 12 ha omvatte. Dat het terrein zo uitgestrekt was, had vermoedelijk twee redenen. Er werd gedacht aan een belangrijke ontplooiing van de productie van chemische producten, lampzwart en soortgelijke. En blijkbaar hadden sommige zakenrelaties van Pol Madou hem gewezen op het toekomstperspectief van een belangrijke meerwaarde van de terreinen in de kanaalzone. Er waren immers plannen om langs het kanaal van Gent naar Terneuzen nabij

Zelzate een complex voor de staalnijverheid te bouwen. Deze 'inside' informatie kwam meer bepaald vanuit de directie van het bedrijf 'Clouterie et Tréfillerie des Flandres' ('Puntfabriek') te Gentbrugge, waarmee Pol Madou in die tijd blijkbaar vriendschapsbanden had ontwikkeld.

De verwerving van de papierfabriek van het Rabot gelegen op de hoek Sint-Antoniuskaai en Kolveniergang gebeurde per notariële akte verleden op 24 december 1924 (15). De oppervlakte van het bestaande goed besloeg 36 a. Zeven huizen gelegen aan de aanpalende Meelstraat werden iets later aangekocht om een eventuele uitbreiding mogelijk te maken indien de nijverheid dit vereiste. Dit is inderdaad gebeurd, maar dan veel later, na de Tweede Wereldoorlog.

Voor het technisch bestuur van de papierfabriek nabij het Rabot werd enkele jaren na de start een gespecialiseerde papiertechnicus uit

de 'Papeterie de Belgique', de papierfabriek van Duffel, geëngageerd, een zekere Thumelaire. Deze zeer bekwame man heeft de fabriek bestuurd tot aan zijn overlijden in 1968. Hij heeft de productie weten op te voeren tot een ver boven de 6.000 ton viltpapier per jaar. Het grote deel daarvan ging natuurlijk naar de fabriek in de Wondelgemmeersen (16) maar een ander deel met de nuttige breedte van de papiermachine aldaar, namelijk 140 cm, ging naar het Scandinavisch concern Icopal. Dit produceerde zijn dakviltten juist in die breedte, wat een optimale benutting van de machines mogelijk maakte. Bij de oprichting onder vorm van naamloze vennootschap werden de aandelen op naam en register in verschillende portefeuilles verspreid. Ook onder de minderjarige kinderen van stichter Pol Madou, wat later tot heel wat verwickelingen en moeilijkheden heeft geleid. De commissaris bij de vennootschap was een erkend expert-boekhouder,

Charles Octave Wuyts, toen tamelijk bekend in de Gentse professionele milieus. Op het bedrijfseconomisch vlak is het duidelijk dat zich intussen op de afdeling Wondelgemmeersen heel wat ontwikkelingen hadden voorgedaan. In de eerste plaats hebben de activiteiten zich op zuiver kwantitatief vlak verder uitgebreid. Bekeken vanuit het oogpunt van de geproduceerde en verkochte kwadraatmeter dakvilt, werd er reeds een belangrijk percentage in de vorm van niet geteerd, maar dan wel gebitumeerd viltkarton geleverd. Dit kon gebeuren door de evolutie naar het gebruik van bitumen. Bitumen werd toen in vooral in zakken van 50 kilogram in de haar wereldbekende types of kwaliteiten, T4, T5 en T9 door Texaco verkocht, een Amerikaanse firma met kantoor en hoofdmagazijn in Antwerpen. Pol Madou werd aangesteld als de eerste officiële alleenverdelers van deze producten in België en Luxemburg. Dit feit heeft uiteraard veel

bedrijvigheid verwekt. Zij had ook tot gevolg dat de dakrollen met bitumen meer en meer de teerrollen verdrongen. Sommige van de teermachines werden dus stilgelegd, en omgebouwd onder de technische raadgeving van ingenieur Dietert, die later met collega's de wereldbepaalde machinefabriek 'Reiser und Kompanie' in Ehrenbach (Odenwald, Duitsland) zou stichten. Een eerste machine voor bitumenrollen met een capaciteit van vier ton, een eigen huisconstructie, heeft zeer mooi werk gepresteerd. Natuurlijk dat men, gelet op de belangrijkheid en het unieke van deze machine, ook de nodige voorzorgen nam om de uitvinding ervan op te eisen. Inderdaad maakte de in de fabriek van Pol Madou ontwikkelde machine voor bitumendakrollen het voorwerp uit van een brevet van 30 november 1922, gevolgd door een werkbrevet op 19 oktober 1924. De documenten werden voorbereid door het bijzonder bureau

voor octrooien en brevetten Alex Franssens in Brussel.

Uiteraard nam dus de fabricatie van teerdakrollen af, en na het einde van de Tweede Wereldoorlog werd zelfs aan de distillatie van teer een einde gemaakt. De tonnage aan teer werd dan, voor zover als nodig, op een langdurig contract afgenomen van de firma Union Chimique Belge, uit haar welbekende distillatie-eenheid in Havré-Ville, Henegouwen. Een pakket aandelen in de Union Chimique werd bovendien aan de N.V. Pol Madou verleend in ruil voor de fabriek op Schoonaarde die terug werd opgenomen bij het moederbedrijf. Deze fabriek was namelijk in 1919 van Duitse naar Belgische aandeelhouders gegaan, onder meer naar Pol Madou zelf.

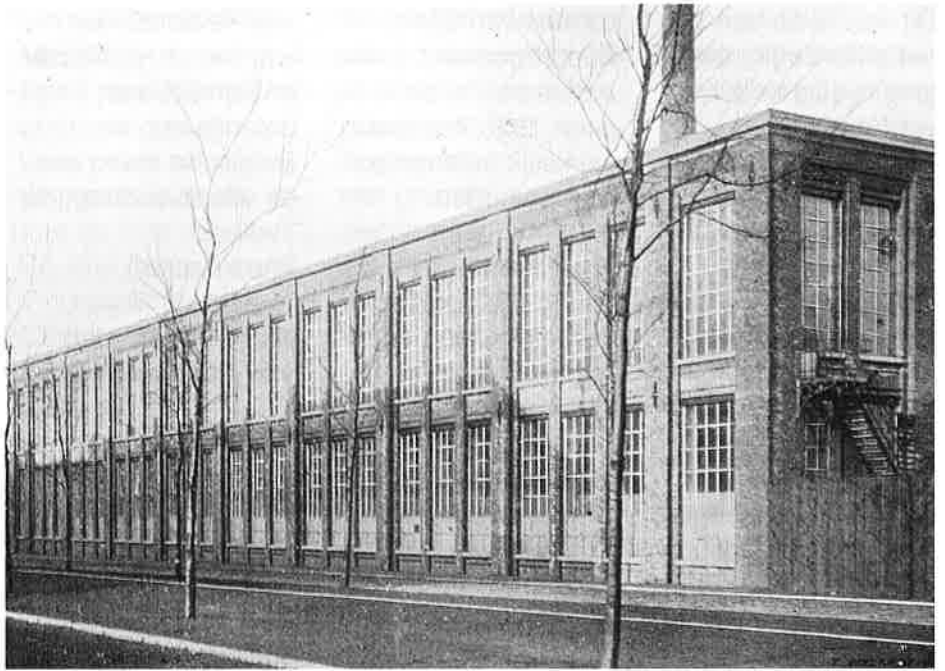
De productie en verkoop van teerkarton zijn dus geleidelijk verminderd, een evolutie die zich in geheel Europa heeft voorgedaan. De laatste twee landen waar teerrollen nog vrij

lang in gebruik bleven, waren Nederland en, niemand weet bepaald waarom, ook Engeland. Vermoedelijk kwam dit door de nauwe banden met de belangrijke steenkoolindustrie daar. Dit is tot op vandaag nog altijd gedeeltelijk het geval.

Het kan voor de lezer belang hebben een beschrijving te krijgen van hoe een machine voor de productie van bitumenvilt eruitzag. Aan de start van de machine bevonden zich een zeker aantal, meestal drie of vier, grote droogcilinders die met warme stoom werden verhit om het ruwe vilt papier grondig te ontvochtigen. En dit voor de goede impregnatie met bitumen die moest volgen. Vilt papier dat gedurende een zekere tijd gestockeerd wordt in fabriekshallen, neemt uiteraard altijd atmosferische vochtigheid op welke, afhankelijk van het seizoen, zelfs een maximum van 6 à 7% kan bereiken in bepaalde extreem vochtige omstandigheden. Daarna volgde de eigenlijke

impregnatie in een vrij lange impregnatie-bak waardoor het vilt papier gedurende een bepaalde tijd werd geleid, in lengten van ongeveer 12 meter. De temperatuur van het bitumen was hierbij om en bij de 180° Celsius en de impregnatie die werd verkregen was daarom in de meeste gevallen bijna 100% van het gramgewicht van het ruwe vilt papier. Deze reeds gebitumeerde viltten werden dan uitgetrokken en over een bepaalde afstand via verschillende cilinders vrij in de lucht gedroogd, alvorens een tweede maal te worden ingestreken, maar niet doordrenkt, met zogenaamde geoxideerde bitumen. Impregnatie met het zogenoemde 'geraffineerde oxidatiebitumen' is bestand tegen de oxidatie onder meer van de lucht en haar componenten. Dit mocht naar graad wel verschillen naargelang het seizoen. Het zomerseizoen gaande vanaf ongeveer midden maart tot midden oktober en het winterseizoen

daaropvolgend.
 Het aldus verkregen geïmpregneerd en eventueel ook bekleed bitumenvilt werd nogmaals over een vrij lange batterij van met stoom verhitte cilinders gevoerd en grondig gedroogd. Het aantal van deze cilinders, hun diameter en de warmtegraad van de stoom in deze cilinders aanwezig, bepaalde de snelheid en het gemak van fabricatie aanzienlijk.

In het verlengde van de machine zorgden een vrij groot aantal door water afgekoelde cilinders ervoor dat het bitumendakvilt afkoelde en aldus geschikt werd gemaakt om op rollen van 10 of 20 meter lengte te worden gewikkeld. Op latere versies van dergelijke machines draaiden niet minder dan 21 zulke cilinders, alvorens het gebitumeerd vilt papier langs een platte tafel gewoon op rol ging en naar een speciale automatische verpakkingsafdeling.

De opeenvolging van productie-eenheden had dus een respectabele lengte en vereiste dan ook zeer lange fabriekshallen.

Roofingpapier vond zijn eerste toepassing in de industriebouw, voor het waterdicht afdekken van platte fabrieksdaken. Gentse bouwondernemingen zoals De Taeye & Co, realiseerden de platte daken van bijvoorbeeld de katoenspinnerijen Desmet-Guequier en Rooigem (boven). Madou deed hetzelfde voor de dakbedekking der fabrieken La Louisiana en Texas, of voor de gewapend betondaken van het Sint Pieterstation (1911, ingenieur Grondel gebroeders, aannemers Van Herreweghe & De Wilde) (onder: de egalisatie voorafgaand het aanbrengen van de dichting).

(Catalogus Jules Hennet Schaarbeek-Brussel 1906 en herdenkingsalbum bouw Sint Pietersstation, verzameling MIAT, Gent)

38.

13 October 1911.

Dit was al zo vanaf het prille begin, en ging in stijgende lijn verder na modernisatie, tot de recentste eenheden die werden gekocht bij een gespecialiseerde firma uit Duitsland (17). Het personeelsbestand telde toen 21 arbeiders, over het algemeen van jonge leeftijd. Dit stond in voor een productie van ongeveer 15 à 20.000 m² per dag aan gebitumeerd karton van verschillende gramgewichten per m².

De activiteit van de afdeling der teervilt en bitumenvilt voor daken heeft zich in zeer hoge mate sinds het einde van de jaren 1920 en in de loop van de jaren 1930 verder ontwikkeld. Wat hiertoe ook heeft bijgedragen is de Wereldtentoonstelling in Brussel van 1935 waar zeer veel daken werden bekleed en ook zeer veel dakrollen geleverd aan andere firma's voor soortgelijke werken. Hetzelfde moet gezegd over de belangrijke werkzaamheden die werden uitgevoerd aan dokken en andere opslagloodsen in de

havens van Gent, Zeebrugge en Antwerpen in de jaren 1930, en voor werkelijk belangrijke hoeveelheden.

Toen in 1939 de oorlog dreigde trof de Belgische regering tegen het naderende gevaar bepaalde maatregelen. Omdat teer en bitumen zeer belangrijke producten zijn, afgeleid uit steenkool en teerdistillatie of petroleumdistillatie, begonnen in de haven van Antwerpen, werd in november 1939 een systeem van contingentering ingevoerd. Contingenten of toelieferingen van grondstoffen zoals bitumen en/of teer, werden berekend op basis van productie en verkoopstatistieken van alle producenten van dakvilt in België onder controle van het Belgische Ministerie voor Economische Zaken. Zo werd aan de firma UPM een contingent in teer en in bitumen toegewezen van 39% van het nationaal totaal. Men mag aanvaarden dat dit cijfer goed door de Belgische overheden was nagegaan. Het weerspiegelt de commerciële positie

van de firma voor wat betreft productie en verkoop van dakrollen op de Belgische markt aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog.

Na het overlijden van Pol Madou

Aan het einde van de oorlog, toen de verkoop van bitumen dakrollen kon herbeginnen, dacht men natuurlijk opnieuw aan een expansie buiten de grenzen. De eerste markt die werd uitgezocht was inderdaad de Duitse, maar één bepaalde Duitse firma, Andernach in Bonn-Beuel, wist zeer vlug na de oorlog haar productieketen terug op te bouwen. Noord-Frankrijk was ook een tegenvaller omdat er zeer goedkope rollen, hoewel van veel minder goede kwaliteit, door de firma Paix & Cie in Douai (nadien overgenomen door Gerland Ets. uit Lyon) werden geproduceerd. In Nederland werd in 1947-1948 wel een groot succes behaald. In zoverre dat een belangrijke markt in het noordoosten van het land werd geschapen, via de belangrijke

handelsfirma, Troelstra en De Vries in Ylst. Daarvoor werd de volgende jaren in de maanden februari en maart een enorm bedrag aan bitumendakrollen, een hoeveelheid van 500.000 m², per binnenscheepvaart verstuurd, vertrekkende aan de Nieuwe Vaart (18).

Pol Madou overleed echter op 2 mei 1952.

Kort ervoor was hij nog vereerd met de Nijverheidsmedaille Eerste Klasse, gehuldigd als Ridder in de Kroonorde én als Officier in de Orde van Leopold II. Ten persoonlijke titel ontving hij ook het Kruis Pro Ecclesia et Pontifice. Talrijke prominenten woonden zijn begrafenis bij: een officieel afgevaardigde van het bisdom van Gent, de burgemeester van de stad Gent Emile Claeys, en de Minister van State August De Schrijver. Pol Madou was immers tussen de jaren 1934 en 1937 de eerste voorzitter van het Verbond der Christelijk Werkgevers, afdeling Gent. Dit sloot aan bij zijn vriendschap met Minister van Staat

Aloïs Van de Vyvere, die zich ook zo nuttig gemaakt heeft op Petrofina, en met Claeys-Bouaert, directeur bij de Bank van Brussel in Gent. Samen waren zij er actief in het caritatief werk van Sint-Vincentius.

Op 27 december 1951, één jaar voor zijn overlijden, had Pol Madou nog aan de structuur van de zaak een geheel andere wending gegeven. Hij stichtte nieuwe vennootschap, de Usines Pol Madou (UPM), bij notariële akte ter studie van Notaris Martens (19). Het was een ingewikkelde operatie. Men moest de toekomst van het bedrijf economisch te vrijwaren. En daarnaast ook de plaats veiligstellen voor de andere kinderen, houders van aandelen op naam in de eerste N.V. UPM van 1926. Dit is namelijk gebeurd langs de ingewikkelde weg van een 'in liquidatie stelling' van de eerste vennootschap uit 1926, die een nieuwe naam kreeg. Als 'Société d'Investissements Madou' liet dit daarnaast, in het jaar 1951, met bepaalde kapitalen de oprichting toe van de

nieuwe 'Usines Pol Madou'.

Deze verschillende operaties zijn op touw gezet na diepgaande studie met de hulp van de Société Anonyme Fiduciaire, Fiscale, Comptabele et Juridique, in de laatste jaren overgenomen door een belangrijke Britse 'accountancy' firma met dezelfde beroepsactiviteit.

De nieuwe vennootschap was in 1951 gesticht met een sociaal kapitaal van 10 (toenmalige) miljoen franken. Dit vertegenwoordigend kapitaal kwam in handen van twee opvolgers die daarmee het machinepark en de industriële activiteit overnamen, als kern van de nieuwe N.V. Verdere terreinen en gebouwen waar de bedrijvigheid van UPM zich ontwikkelde zijn nadien, in het jaar 1957, gekocht van de oude zogenaamde SIM.

Aldus ontplooidde zich met de activa het laatste juridisch bedrijf dat economisch nog wist stand te houden tot het jaar 1980 (20). Wat in 1952 bij het afsterven van de stichter de centrale afdeling was op Gaardeniersweg in de

Wondelgemmeersen, werd dus in twee onderscheiden sub-departementen opgedeeld.

Het grootste departement, nog altijd voor dakvilten, was geconcentreerd op een nieuwe Reiser machine, die nog in het jaar 1951-1952 door de stichter zelf was aangekocht. Nadien is deze productie-eenheid nogmaals vervangen, maar pas 20 jaar nadien, in 1973-74, door nog meer machines voor productie van bitumen dakvilten van dezelfde constructeur. Op de andere afdeling die der zogenaamde waterdichte papieren, voldeed de uitrusting uit de jaren 1935-1940 en 1945-1952 nog altijd. Een aantal machines was onder andere in Duitsland gekocht bij goede en bekende constructeurs, elk voor hun type: bitumenmachines bij Gobitz, bobijnmachines bij Drent, crepeer-machines bij Frenzel, en een algemene lakmachine bij Strassham & Henshaw in Bristol. De marktontwikkeling was relatief goed, ook voor de verpakkingspapieren. Zwak punt was wel dat er geen

commerciële organisatie bestond om dit breed gamma aan producten over het gehele land en in alle industrieën aan te bieden. Bij papier bestemd voor de bouwsector lagen de kaarten beter. De firma had bestendig vaste agenten, zowel in het Rheinland als in Le-Nord- Pas-de-Calais en Parijs. Eén enkele mislukking bekend uit het bedrijfsarchief betrof een speciaal product voor afdichting van muren, verhandeld met succes op de papierfabriek Inaltéra in Lyon maar door de directie zonder grondige reden in 1969 afgewezen.

Wie zijn positie wél had verstevigd was de afdeling dakwerken. Er werden namelijk belangrijke werken uitgevoerd, bijvoorbeeld op de garage Peugeot in Gent, op de textielfabriek Hanus in Laarne, en bij Bekaert in Aalter. Dit was goed voor een jaargemiddelde van een goede 100.000 m² dak, zodat de firma al in 1967 vanaf haar stichting goed was voor meer dan 3 miljoen m² uitgevoerde dakwerken zoals uit

De oude lampzwartfabriek Mahieu uit 1910, nabij het Kanaal Gent-Terneuzen op de grens van Zelzate en Wachetebeke, werd in 1926 door de NV Pol Madou ter uitbreiding van haar productieketen aangekocht en de daaropvolgende jaren in belangrijke mate gemoderniseerd en uitgebreid (linksonder).

(Publiciteits affiche 1925, verzameling MIAT, Gent)

CARTONS
DISTILLERIE

NOIRS DE FUMÉE
POUR TOUTES LES INDUSTRIES

USINES POL MA

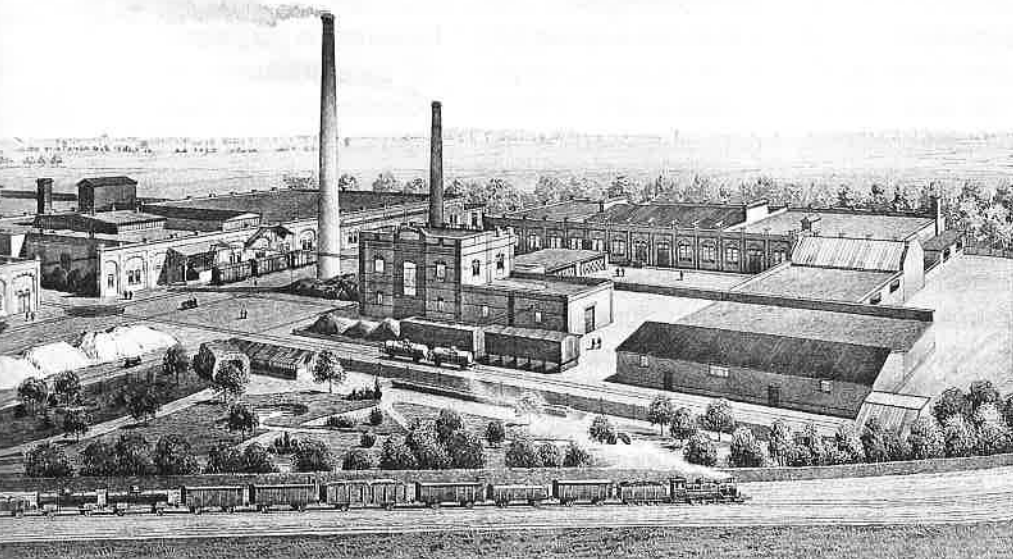
1925

Geïdealiseerd vogelvluchtperspectief uit circa 1925 van de teer- en dakteerpapierfabriek NV Pol Madou aan de Gaardeniersweg (zijstraat van Nieuwe Vaart, in de Wondelgemmeersen) (boven).

Vogelvluchtgezicht op de papier- en kartonfabriek Pol Madou op de Kolveniersgang (Rabot), als tekening voor publiciteits-affiche circa 1925 (rechtsonder).

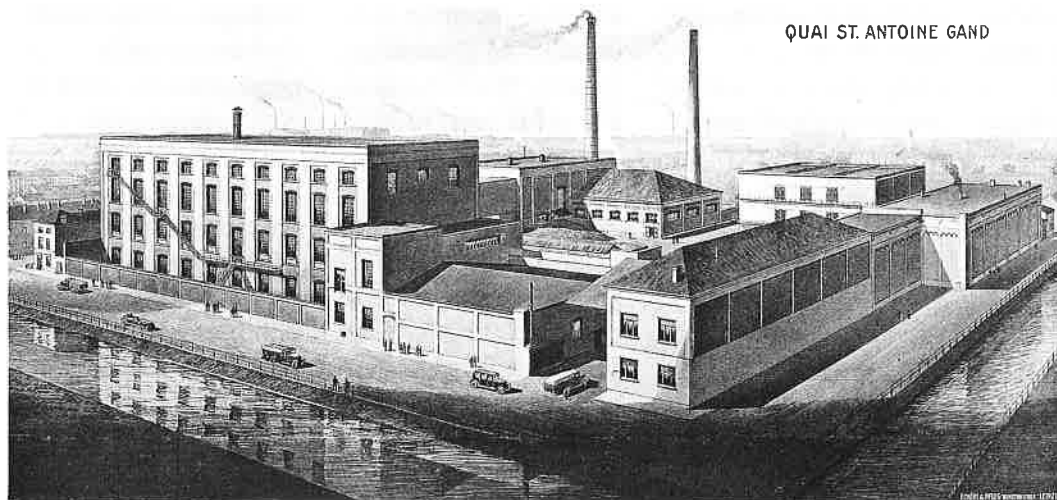
BITUMÉS E GOUDRON

BA DE L'INDUSTRIE 306-GAND

EBEKE

QUAI ST. ANTOINE GAND

PAPIERS D'EMBALLAGES
IMPERMÉABLES ET ORDINAIRES

DOU SOC. AN. GAND

GAND
P
LZAETE

bepaalde statistieken is op te maken. De afdeling dakwerken is inderdaad goed opgevolgd door Louis Madou, die soms al zeer vroeg in de morgen op de bouwplaats aanwezig was. Zijn opvolger na enkele jaren, bouwkundig ingenieur Casier, was lang werkzaam geweest onder meer in gespecialiseerde firma's in Noordoost Holland (Friesland), waar hij een zeer goede opleiding had genoten. Hij heeft zijn ervaring ten beste overgedragen, leidinggevend in het bedrijf UPM, en dit tot eind 1980.

Het is dus duidelijk dat men verdere asfaltproducten voor daken moest, zo niet ontwikkelen en produceren, dan toch op de band trekken. Zo is het dat in de eerste plaats akkoorden werden afgesloten met een Amerikaanse firma, Ruberoid USA voor het commercialiseren van wat men daar 'asphalt shingles' noemt (dakleien voor schuine daken, maar dan wel uit gebitumineerd viltkarton aangemaakt). Een ander akkoord voor hetzelfde product werd met de firma Siplast in

Frankrijk gesloten. Daarmee ontwikkelde de firma een totaalconcept voor een dak in verschillende bestanddelen (het zogenaamde brandveilig schuimdak UPM uit 1975, met een techniek UBA certificaat nr. 1158).

Voor eigenlijke asfaltviltten werd in 1973 van een Nederlandse ingenieur een brevet verworven om een granulaat uit leien te produceren dat met aluminiumverf was gecoat, om aldus zogenaamde '*silver roofing*' te produceren. Dit was bestemd om de ultraviolette zonnestrallen uit te schakelen welke voor de goede instandhouding van daken anders heel gevaarlijk zijn. Dit Hollandse brevet aangekocht in 1973 werd doorverkocht voor de Spaanse markt aan Asfaltex in Barcelona en voor Marokko aan de firma Afrique Etanchéité. Eigenaardig genoeg, het werd ook verkocht aan Icopal Finland waar de zomers blijkbaar zeer droog en zonnig kunnen zijn, niet zo warm maar met een bijzonder sterke ultraviolette

bestraling. De firma werkte ook aan verdere uitvoer naar aanleiding van een bestelling van de Entreprise François voor Saudi Arabië, in samenwerking met de firma Insolate uit Riad, onder het beheer van de Arabische regering. Men zou inderdaad die types welke zijzelf niet konden noch wilden produceren geprivilegieerd aankopen bij UPM in Gent. Zij vervaardigden veeleer zeer lichte en zeer dunne types op zeer vereenvoudigde machines. Een soortgelijke onderhandeling ging de firma in 1979 met ministeriële steun aan ten voordele van de Société Ecotec in Algiers. Men zou er vanaf het jaar 1980 vanuit Gent ruim 600.000 m² zwaardere producten invoeren die aldaar niet konden worden gemaakt. Tenslotte werd ook nog een klein product ontwikkeld voor akoestische isolatie, inhoudende een bestrooiing van asfaltviltten met kurkkorrels onder de merknaam Phonisol. Zo is per slot van rekening een totale verkoop gerealiseerd van duidelijk méér dan 6 miljoen m², wat

een vrij grote omzet vertegenwoordigde. Die had men in normale omstandigheden niet kunnen bereiken, wél op de twee gloednieuwe Raiser machines in 1973 en 1974 op de zetel Wondelgemmeersen aangekocht en gemonteerd.

Er is nog in de jaren 1978 een nieuwe afzetmarkt ugebouwd, hoofdzakelijk bij belangrijke afnemers in het gebied rond Zwijndrecht en Dordrecht. Het zou een belangrijke business worden in de latere slotperiode.

Het is echter op de Belgische markt dat de zaken niet goed verliepen. Inderdaad, de bestaande productiecapaciteit werd permanent 100% benut. Dit wekte de illusie dat men ook 100% resultaat had geboekt vermits de optimale kostprijs was bereikt die op de bestaande machines tussen 1952 en 1973 haalbaar waren. Dit bleek echter een illusie.

UPM versus de binnenlandse concurrentie

De markt scheen na de Tweede Wereldoorlog

grondig te zijn veranderd, en dit al vanaf 1945-1946 toen het contingentenregime terug werd ingevoerd. Wel was een aanpassing van de percentages doorgevoerd, om rekening te houden met de nieuwe toestand van de markt. Maar het contingent werd voor de firma UPM niet meer op het peil van 39% bepaald, maar slechts van ongeveer 23%.

Die verschuiving ging hoofdzakelijk ten voordele van twee reeds bestaande producenten, één in Gent en één in Antwerpen die tijdens de oorlogsjaren blijkbaar een belangrijker aandeel hadden verworven. Er zal hier verder nog moeten gesproken worden over de verdere evolutie in de eigenlijke naoorlogse periode. De resultaten van de eerste twee vredesjaren zijn niet helemaal de weerspiegeling van een normaal marktverschijnsel, wel iets dat met de oorlog betrekking had. Het is zo dat enkele procenten aan marktaandeel heel wat later door de

firma UPM werden herwonnen, onder meer opnieuw door een Wereldtentoonstelling, die van Brussel in 1958.

Maar de toestand was niet meer zoals in de 'gouden jaren' 1920 en 1930. Het officiële quotum van 39% was gedaald (referentiecijfers van november 1939) tot 22,87% vlak na de Tweede Wereldoorlog, en ongeveer 19,87% bij een nieuwe census gemaakt in 1958, om tenslotte in 1972 tot het dieptepunt van 13,82% te dalen. Aan de hand van deze cijfers is er dus weinig twijfel dat de omzet van de firma UPM in België eigenlijk was gedaald, zeker inzake het commercieel marktaandeel bij de cliënten.

Deze omstandigheid is natuurlijk bedroevend. De evolutie in België in de tweede fase van de naoorlogse jaren is niet zeer goed verlopen. Er werd zelfs op een bepaald ogenblik door producenten voor dakviltten in België overgegaan tot de stichting van het professioneel organisme BELASCO. Die zou

onder vorm van een coöperatieve vennootschap met zetel in Brussel op het kantoor van één van de leden worden ondergebracht. Er werd hierbij nog eens tot een census overgegaan van de cijfers. Het blijkt dat men zich inderdaad wel moest beperken tot 19,87% zoals hoger vermeld staat. Het is dit cijfer waarop men zich gesteund heeft om vanaf 1959 verdere doorrekeningen op te stellen. En het was dus bedroevend om vast te stellen dat deze cijfers nadien nog verder zouden worden verlaagd, zoals hoger vermeld. Dit was hoofdzakelijk te wijten aan de aangroei van een nieuwe categorie van cliënten waar de firma UPM veel minder was in geïntroduceerd. Wel integendeel. De zogenaamde 'asfalteurs', zijn de bedrijven gespecialiseerd in het plaatsen van platte daken met een type dakrollen waarvoor andere producenten uit België zich een grotere markt hadden geschapen. Een categorie dakviltrollen, hoofdzakelijk 3, 4 en zelfs 5 mm dik, is geschikt om met een gaslamp op het dak

te worden samengesmolten op een zeer snelle, efficiënte en eenvoudige manier. Dit is hoofdzakelijk het werk geweest van de oudste producent van dakafdichtingen en -viltten in België, de firma Lummerzheim in Wondelgem, gesticht in 1870.

De noodzaak om UPM volledig op het peil van de nieuwe marktpositie te brengen hield natuurlijk in dat de interne organisatie van het bedrijf volledig moest worden herzien. Tot dan toe, en wij bedoelen hiermee tot 1972, was de firma in zijn verschillende kantoorfuncties vrij eenvoudig georganiseerd. Dit kon wel aan de eisen voor management in de periode van de oprichting en eerste ontwikkeling tot ongeveer 1946 beantwoorden maar bleek niet langer houdbaar. Daarom werden op 1 januari 1973 verschillende diensten ondergebracht in een duidelijk organigram waarop de verschillende functies waren uitgestippeld en ook de verschillende verantwoordelijke personen duidelijk

waren aangeduid. Elke maand zou een kadervergadering worden gehouden met de diensthoofden van de verschillende aldus op organigram gestelde afdelingen. Het valt te betreuren dat om (persoonlijke) redenen die nooit werden toegelicht of gerechtvaardigd de dienst boekhouding aan deze vergadering nooit wilde deelnemen. Het zou de financiële doorstroming zeker beter in het licht kunnen stellen en tijdig aan te passen waar dit moest.

Bij wijze van voorbeeld kan het proces-verbaal worden geciteerd van een vergadering op 24 februari 1975, waarop de volgende punten werden behandeld:

- 1) correctie statistieken, meer bepaald van gebitumeerd vilt en ruw vilt papier
- 2) rendementen inzake productie van m²/uur van de bitumen viltmachines
- 3) gebruik om een betere en vlottere productie van bepaalde 'spinder oils' geleverd door Huilerie Gantoise
- 4) het stockeren van de rollen bitumenvilt, bepaaldelijk van de lichte kwaliteiten

- 5) verkoop van bitumen dakviltrollen met bepaalde kleuren
- 6) Reclame hiervoor
- 7) vervoer
- 8) productie van de verpakkingpapieren
- 9) personeel, oprichting en functie van het Comité voor Veiligheid en Hygiëne, inbreng van het kantoorpersoneel, aanwerving van het arbeidend personeel.

Op een volgende vergadering werden door de verschillende diensthoofden op basis van het proces-verbaal van de vorige vergadering meer bepaaldelijk ook nog besproken:

- 1) de lijst van de vorderingen op klanten met speciale lijst voor de late betalers
- 2) berekening van de gemiddelde korting op de basistarieven
- 3) opnieuw het machinerendement, bepaaldelijk van de bitumen viltmachines
- 4) controle van het verbruik ter bitumen per eenheid geproduceerd eindproduct
- 5) controle van de atelierkosten voor onderhoud der machines welke inderdaad zeer hoog was opgelopen

Ter toelichting van de bedroevende afwezigheid van de afdeling boekhouding daarbij weze aangestipt dat de voormalige directeur-generaal al in de winter 1972 een bezoek bracht bij de nieuwe laatste beheerder Philippe Madou om het volgende uit te leggen. Hij had de firma in 1970 uit eigen beweging hoofdzakelijk verlaten omdat hij de toenmalige directie niet had kunnen overtuigen de dienst boekhouding compleet te vervangen met misschien toevoeging voor bepaalde werkzaamheden van externe hulpdiensten. Deze heer heeft nadien zijn loopbaan vervolgd bij een belangrijk bouwbedrijf in Vlaanderen en daarna in een financiële firma te Brussel. De beheerraad nam het probleem in beraad. Er werd beslist over te gaan tot recrutering van jongere boekhouders en de invoering van interne bevorderingsmogelijkheden. Verder zou de installatie van een ICL computerisatie in februari 1980 met training door ICL

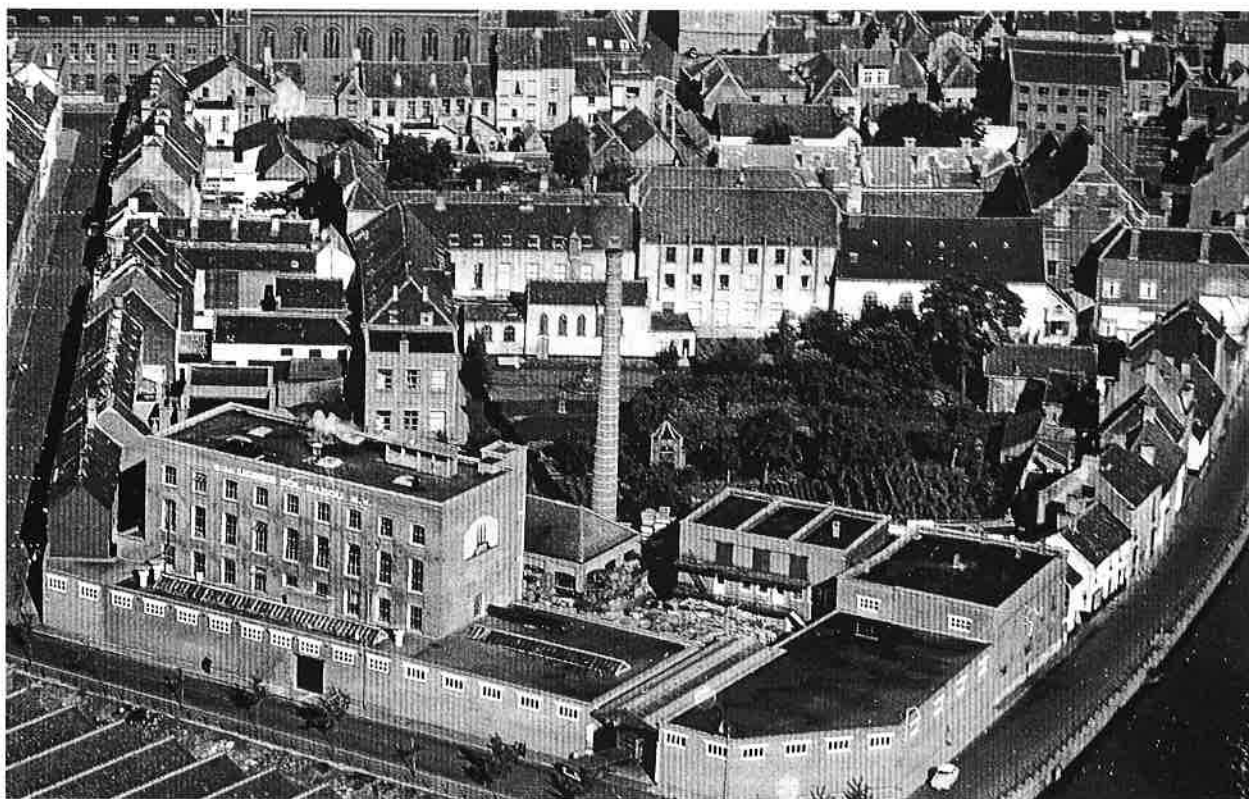
uitkomst bieden. De beheerraad werd aangevuld met J. Cousin, een persoon met veel ervaring en veel relaties in de Brusselse financiële milieus, die zich zeer nuttig wist te maken. Hij had ook de mening voorgestaan dat algemene hervorming in de stijl van 1972 een grote en onmiddellijke noodzaak was. Men kan het inderdaad niet genoeg beklemtonen dat in de periode tussen 1952 en 1972 de hoofdafdeling van de firma stagnerend was gebleven en zelfs in bepaalde zin was teruggelopen. De verkoop op de Belgische markt was verzwakt van een aandeel van 19,87% tot 13,87% aan het einde van de beschouwde periode. Dat was hoofdzakelijk te wijten aan het feit dat het bestaande machinepark, in 1952 door de stichter besteld en nog juist voor zijn dood in werking gesteld, twintig jaar later helemaal niet was vernieuwd. Dit leidde tot veel machinebreuken en productiestilstand en vertragingen bij de toelevering aan de cliënten tot gevolg. Die droegen natuurlijk maar al te dikwijls hun

bestellingen over aan concurrerende bedrijven. Er werd daarenboven in die tijd zeer weinig aan export gedaan om deze binnenlandse toestand enigszins te compenseren. De zogenaamde 'kristallisatie' van productie en verkoop werd aldus een feit dat zwaar woog op de toestand van de firma. Dat zodoende die toestand niet goed was, was niemand onmiddellijk opgevallen. Inderdaad, aan de ene kant was de productiecapaciteit

volledig in beslag genomen met de machines die waren opgericht na het inkoopbesluit van begin 1952. Dit verwekte de indruk van volledige bezetting en ook wel van optimale kostprijs, als gevolg daarvan. Anderzijds waren ook bepaalde compensatieberekeningen gedaan tussen de leden van BELASCO, waarbij de firma in die jaren behoorde, voor een bepaald bedrag per m². Natuurlijk

berekend op basis van een theoretische winstmarge op een theoretische kostprijs. Dit beantwoordde echter niet aan de effectieve winsten van de producenten met overbezetting, noch aan de verliezen van een firma zoals UPM, die het quotum niet bereikt had. Aan zulke toestand moest natuurlijk zo vlug mogelijk een einde komen. Het is fundamenteel om die reden dat in het jaar 1973 het hervormingsproces

werd gestart met verschillende maatregelen. Daartoe behoorden de bouw van nieuwe machines, de ontplooiing van nieuwe exportmarkten, en uiteindelijk ook een volledige reorganisatie van het intern bestuur. Er bestonden in 1972, aan de vooravond van de hervorming, blijkbaar drie zwaarwichtige producenten voor dakvilt in België: - de Gentse firma UPM, hier beschreven

Luchtfoto van de kartonfabriek Madou aan de Kolveniersgang, jaren 1950. Deze gebouwen bestaan nog steeds en bieden onderdak aan de verffabriek Lippens die door het bouwen van de Volkskliniek van het Tempelhof naar hier moest verhuizen.

- een bedrijf dat zich zeer goed had ontwikkeld, hoofdzakelijk met basis Antwerpen, namelijk het Antwerps Teer- en Asfaltbedrijf, met belangrijke financiële connecties in het land en dan uiteraard het oudste bedrijf:
- Lummerzheim, te Gent-Wondelgem (Meulestedebrug)

Deze laatste firma is per slot van rekening door haar lokalisatie in Wondelgem en haar ijver de langste en grootste concurrent geweest van de firma UPM. Onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog, zijn de betrekkingen voor alle producenten en concurrenten met deze firma, een tijdlang moeilijk geweest omdat het in 1945 als lid van de Belgische Associatie voor Asfalteurs, ABA, voorloper van BELASCO was geschrapt. Oorzaak daarvan waren bepaalde verdenkingen wat betreft de commerciële politiek van deze firma Lummerzheim tijdens de oorlogsjaren. Voor de firma UPM gold een juridisch besluit, de zogenaamde 'ordonnance de non lieu', van het

Auditoraat op 31 oktober 1946, waarin haar positie tijdens die periode integendeel zeer zuiver was. De fabriek op Wondelgemmeersen had wel onder militaire rekwisitie voor geheel haar productiehal gestaan wat echter niet inhield dat alle Belgische toelieferingen werden gestopt. De papierfabriek van het Rabot werd op bevel van de bezetter gesloten op 1 april 1942. De afdeling in Wachtebeke heeft wel enige activiteit behouden, maar deze werd ingekrompen onder impuls van de firma Lummerzheim die een brief aan de bezettende Duitse bezetter richtte. Op 17 maart 1943 gebeurde dit met de suggestie en het verzoek de fabriek in Wachtebeke te sluiten en de productie en de verkoop, onder meer de export, te concentreren op hun bedrijf. De financiële positie van de firma UPM in 1972 (in zuiver financiële termen gezien: de voorhanden zijnde cash middelen) was inderdaad even sterk als vroeger. Op de balans waren zeer belangrijke

positieve bankrekeningen op te tekenen bij verschillende banken. Er werd helemaal geen buitensporige politiek gevolgd die door uitbetaling van dividenden de firma zou hebben kunnen verzwakken. In die zin werd, net als voordien, de zaak wijs hoewel zeer voorzichtig en conservatief, financieel bedekt behouden. Intussen hebben ook bepaalde toekenningen van kapitalen bijgedragen aan deze machtige thesaurie. Voortvloeiend uit een vrij batige liquidatie van de activa van de andere zustervenootschap in 1951 opgericht, hebben de niet-industriële activa tot aan het einde van de liquidatie een zeer mooi batig resultaat opgeleverd.

In het bedrijfsarchief Pol Madou zijn geen bepaalde aanwijzingen te vinden over vijandige stellingname tegenover Lummerzheim of vice versa. De twee bedrijven schijnen zich naast elkaar te hebben ontwikkeld. Een uitzondering hierop is een kleine

reeks processen rond het jaar 1930, naar aanleiding van productie en verkoop van lampzwart en derivaten uit de fabriek in Wachtebeke. Deze maakten het voorwerp uit van bepaalde claims op brevetten en merken die door de firma Lummerzheim werden aangeschreven omdat zij ook in die productie was betrokken, maar deze procedures werden alle en altijd door de firma UPM gewonnen.

Men moet inderdaad ook wel inzien dat alle zulke moeilijkheden van de hand werden gewezen wanneer de zogenaamde Coöperatieve Vereniging der Dakviltproducenten (BELASCO) in 1959 werd gesticht. Slechts één enkele producent werd niet aangesloten door zijn eigen besluit, te weten de firma Interroof onder leiding van haar zeer bekwame afgevaardigde beheerder Van Marcke, die ik heb kunnen ontmoeten en inderdaad ook appreciëren. Dit organisme was namelijk een kartel dat zich had moeten toeleggen op

technische daadstellingen zoals wetenschappelijk onderzoek, organisatie van de producten en scholing van dakwerkers, zoals dat ook inderdaad gebeurt in Nederland en in Groot-Brittannië. Men had zich evenwel niet moeten concentreren op het voeren van een commerciële politiek, niet op een systeem van quota's en kristallisaties, die enkel en alleen vroeg of laat tot problemen moest leiden.

Intussen moest de papierfabriek van het Rabot moeilijke ontwikkelingen meemaken omdat de afzetgebieden voor het product viltpapier of karton in enkele jaren waren verdwenen. Het genre viltpapier of viltkarton werd kwantitatief gezien hoofdzakelijk gebruikt voor het produceren van vloerbekledingen, waarvan het meest bekende merk in die tijd het product 'Balatum/Balamur' was. Deze markt is tot grote schade van het Europees concern Balamundi uit Genval, internationaal op twee à drie jaar tijd

ineengestort. Met als resultaat dat de andere papierproducenten zoals de firma UPM plotseling producenten in de sector zagen verschijnen die zich vroeger beperkten tot vloerbekleding, maar nu ook in de sector van de viltbescherming van daken wilden concurreren. Zoals gemakkelijk te begrijpen is, zijn er per woning of per gebouw veel meer vierkante meter aan bevloeringen dan aan dak. Vandaar dat rond die tijd in West-Europa een hele reeks van viltpapierfabrieken, samen met de papierfabriek van het Rabot werden gesloten, en meer bepaald in Frankrijk en in Nederland. Voor UPM was de papierfabriek natuurlijk van zeer groot economisch belang. De firma heeft wel het uiterste gedaan om deze sluiting te vermijden. Maar samen met het vermelde probleem van de afbouw van de afzetmarkt, had de papierfabriek van het Rabot te voldoen aan een hele reeks nieuwe eisen die haar werden opgelegd door de openbare besturen en nieuwe wetgevingen.

Er was namelijk in de eerste plaats een probleem van de vernieuwing van de uitbatingvergunning die enkel voor de korte periode van 15 jaar (dat is tot 1972) was vergund, en dan nog na heel wat moeilijkheden. Een tijdspanne van 15 jaar is kort voor een bedrijf om lange termijn-investeringen te verrechtvaardigen en het was een moeilijkheid op zichzelf om op financieel vlak tot zulke lange termijn-investeringen over te gaan. Inderdaad, een aantal suggesties werden ingewonnen, onder meer bij de firma Bertrams uit Edinburgh in Schotland. Doel was de ombouw van de papierfabriekmachines te laten onderzoeken, om toe te laten naast het viltpapier ook bepaalde ruwe verpakkingsoorten te kunnen produceren (21). Maar deze dure investeringen stonden in de schaduw van de té korte termijn, ook al werd deze tijd achteraf verlengd bij besluit van de Bestendige Deputatie.

Daarenboven stelde de overheid strenge wetgevingen op de zuivering van

industriële afvalwaters en de lozing daarvan in het vooruitzicht. In de eerste plaats mocht niet meer in de Lieve worden gestort en zeker niet meer toen een gedeelte daarvan in collectoren werd geleid en de bedding gedempt (het gedeelte dat zich bevindt langs de huidige Kolveniersgang). De volledige demping werd vermeden door aansluiting van de papierfabriek op de elektriciteitscentrale van de stad met afschaffing van de eigen centrale op fabriek, hoewel de zelf geproduceerde energie per kW (aanvankelijk met een stoommachine Van de Kerckhove, nadien met een Dieselmotor) op zichzelf goedkoper was.

Een bepaald type waterzuiveringsstation is toen opgelegd met de steun van daartoe voorziene wettelijke subsidies, beheerd door het Ministerie van Gezondheid. Een of andere bank zou tussenkomen om met staatsgarantie de subsidies te financieren, welke later aan die bank zouden moeten terugbetaald door het algemene budget

van de staat, afdeling volksgezondheid.

Het einde van UPM

Bij de sluiting van dezelfde fabriek in 1979, en in april 1980 haar verkoop aan een Gents fabrikant voor vermiddelen Lippens, werd voorzien dat deze het risico verbonden aan die subsidie zou overnemen als een dringende voorwaarde bij zijn aankoop van de terreinen en gebouwen (22). Dit komt duidelijk naar voor in de verkoopovereenkomst opgesteld op 16 april 1980, die moest verleden worden binnen de wettelijke termijn op 9 juli 1980. Maar het einde van UPM is nog door een andere evolutie versneld. De afzetmogelijkheden voor ruw viltpapier geproduceerd op de papierfabriek, eerst ingekrompen door de gebeurtenissen op het terrein van de vloerbekleding, werden overschaduwd door een gelijkaardig verschijnsel in het terrein van de dakviltten.

Viltpapier werd recent meer en meer verdrongen door een

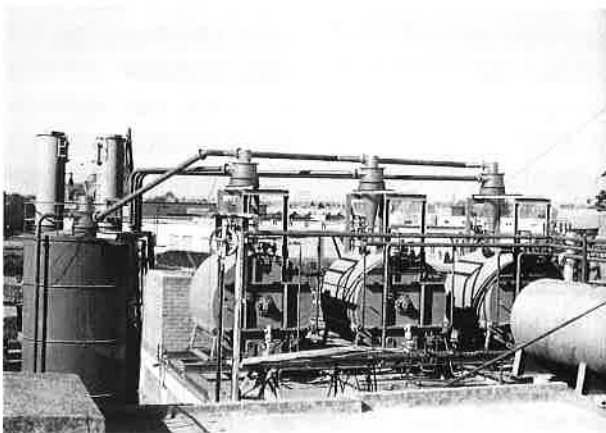
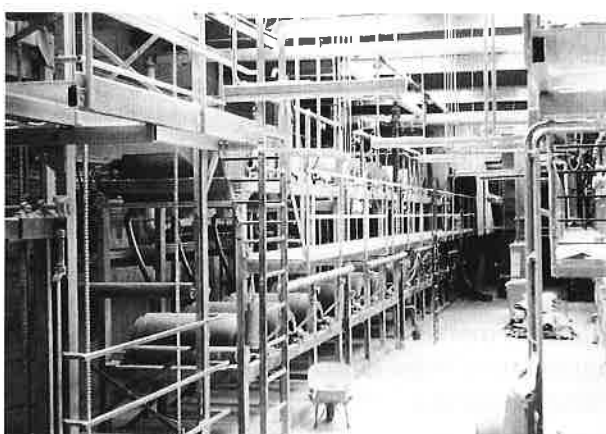
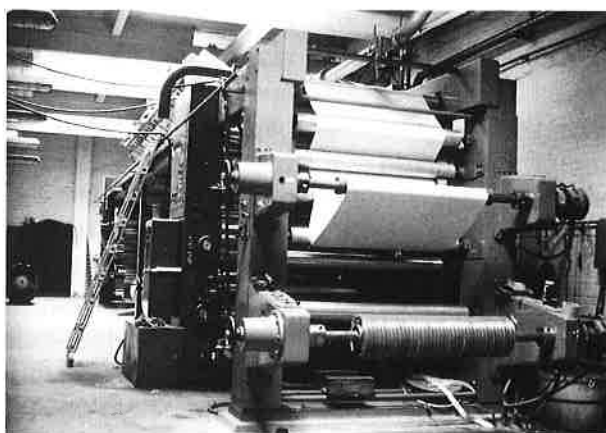
concurrerend materiaal dat namelijk op mineraal glasvlies was gebaseerd.

Het argument hierbij was, technisch-commercieel gezien, dat mineraal glasvlies niet rot, wat uiteraard wel het geval is voor viltpapier uit lompen gemaakt.

Door de bitumage had dit in de praktijk op het dak eigenlijk niet zoveel belang, omdat het bitumen de onderlaag inderdaad op zichzelf redelijk goed wist te beschermen.

Dakvliesen werden voor het eerst aangeboden door de Belgische firma Glaverbel, werkende op een zogenaamd droog procédé en ook door de belangrijke firma Glaswerk Schuller uit Wertheim in Duitsland.

Daarna kwam echter uit Nederland, vanuit de papierfabriek Van Gelder, een procédé dat voor de fabricage van glasvliesen eigenlijk beter was. Te weten, het zogenaamde 'vochtig procédé' waarbij het blad of het vlies werd gevormd zoals papier op een papiermachines. Dit gebeurde in de fabriek Van Gelder, welke vroeger viltpapier

Drie foto's der recentste machines en installaties in de jaren 1970 aanwezig in de fabriek aan de Gaardeniersweg: de continu papiermachine (boven), de productielijn voor bitumevilt (midden) en de teerketels (onder).

(verzameling Philip P. Madou, Gent)

produceerde, en destijds nog aan de firma UPM had geleverd, zelfs al in de jaren van de Eerste Wereldoorlog. De productie sector van viltpapier is inderdaad aan al deze ontwikkelingen zonet ten onder gegaan, dan toch zeer sterk ingekrompen. De productie van viltpapier overleefde alleen in een paar zeer grote producerende eenheden. Deze bevinden zich hoofdzakelijk in Duitsland, en namelijk rond de Ropappierfabrik Worms, welke ook financieel deel uitmaakt van het zeer sterke concern Deutsche Linoleumwerke.

De heren van Deutsche Linoleum waren onze firma bepaaldelijk toegenegen omdat wij samen gelijkwaardige producten hadden ontwikkeld. Vooral met het oog op een gemeenschappelijke cliënt die wij hadden in Scandinavië bij de groep Icopal. Omdat dit in elk van de vier Scandinavische landen het geval was, had dit geleid tot meerdere persoonlijke en commerciële contacten.

Mede hebben zij ons aangesteld als de oorspronkelijke verdelers in België voor hun DLW Dachplatten op basis van Styropor van BASF, maar dan bekleed in fabriek met een gebitumeerd dakvilt van de firma UPM.

Belangrijke opdrachten werden in het vooruitzicht gesteld, waaronder de BASF fabrieken in Zandvliet. Maar deze gingen dan verder niet door uit 'commerciële diversificatie'. Deutsche Linoleum had immers een procedure ontwikkeld voor het beter integreren van ruw viltpapier met bitumen, maar de resultaten waren technisch zeer wisselvallig. De proefstalen van UPM die in Worms op industriële schaal waren onderzocht, werden spijtig genoeg onvoldoende goed bevonden opdat zij commercieel zouden worden afgenomen vanuit Gent, zelfs na plaatsing van een nieuwe machine voor het vervaardigen van een dergelijk product.

Op de papierfabriek van het Rabot onderzocht men in 1978 de mogelijkheid

om de productiekost van het product te verbeteren door het vervangen van de vrij dure grondstoffen lompen en oud papier, met afval van een bepaalde productie van papierpulp op de Cellulose de Strassbourg. De zuiver technische proeven werden inderdaad een succes, maar de toestemming van de toenmalige Vlaamse Streekeconomie bleef uit. Zij wou UPM niet ondersteunen bij deze Franse firma opdat deze haar productie, of beter gezegd, haar verkoop van deze afval niet zou opgeven. Resultaat daarvan was, dat de toelevering op lange termijn van deze nieuwe grondstof eerder onzeker werd.

De afdeling bitumen-dakvilt in de Wondelgemmeersen zocht men te ontwikkelen door meer en meer bitumenvilt te produceren op basis van polyestervliezen, die zouden betrokken worden bij de Nederlandse producent Colbond (groep AKZO). Dit zou UPM toelaten een nieuwe product op de markt te brengen, in België op eigen kracht, in

Nederland door tussenkomst van het bitumenbedrijf Nebiprofa. Het bedrijf uit de omgeving van Dordrecht stond bij onze noorderburen goed aangeschreven. Dit zou het product een vrij sterke basis kunnen verlenen. Aan het handelsproduct werd, in akkoord tussen Colbond B.V. en N.V. UPM, de merknaam Colroof gegeven. Het werd voorzien van certificaat n° ATG 1273 voor technische goedkeuring verleend door de Belgische instanties, door de Belgische Unie voor Technische Goedkeuring in de Bouw, samen met het controlebureau Seco en het Wetenschappelijk en Technisch Centrum van het Bouwbedrijf. Dit was één van de allerlaatste ontwikkelingen, daterend uit eind 1978. Een actie van de N.V. UPM op haar eigen afzet- en exportmarkten, vooral in Duitsland waar de vraag het grootst was, had tot gevolg dat deze verschillende certificaten ook werden geldig gemaakt bij de betreffende Duitse

instanties. Vanaf 1972 heeft de beheerraad van het familiebedrijf Madou zich ook geopend voor niet-familieleden en gespecialiseerde bevoegde personen. Zo kon de familiale kern worden ondersteund en aangevuld. Als eerste beheerder is Martens de Noordhout benoemd, een figuur sterk verbonden aan de bankgroep Brussel Lambert. In tweede instantie een uiterst bekwame ingenieur, François Gillon, die een schitterende carrière achter de rug had in de bedrijven van Electrobél nabij Kortrijk. Hij heeft op een zeer inventieve wijze ertoe bijgedragen dat de twee nieuwe productielijnen Reiser van 1972-1973 met succes konden worden opgestart, zij het met enige vertraging.

De inkrimpingen op de Belgische markt werden gecompenseerd door de export naar Nederland, Duitsland, Algerije en Saudi-Arabië, in zoverre dat de productie van het bitumen dakvilt steeg tot 6.300.000 m². Ondanks een schitterende financiële toestand,

is in 1972-73 contact gezocht met de Belgische filiale van de National Westminster Bank. Ook wilde UPM in verbinding treden met de Deense familie Villadsen, welke praktisch aan de leiding stonden van het belangrijke Scandinavische concern voor bitumenvilten, Icopal. Deze familie bezat fabrieken in elk van de vier Scandinavische landen, en daarnaast ook nog in Duitsland en in Italië.

Naar aanleiding van de zowel technisch als commercieel zeer nauwe samenwerking met het Nederlandse bedrijven Nebiprofa en Colbond, werden in UPM's laatste werkingsjaren 1979 en 1980 onderhandelingen aangeknoopt met betrekking tot fusie of overname. Deze hadden tot doel het bedrijf te laten voortbestaan zij het onder een andere juridische vorm.

Terzelfdertijd werd een andere, parallelle onderhandeling aangeknoopt via een Frans bureel, France Négotiations in Parijs, om eenzelfde fusiemogelijkheid te onderzoeken met het

zeer gekwalificeerde bedrijf Gerland Ets., die zelf vragende partij was. Spijtig genoeg bleef dit laatste zonder gevolg, omdat deze Franse firma precies op dat ogenblik de voorkeur gaf aan de overname van een andere beschikbare Franse fabrikant van bitumen dakvilt, Paix uit Douai. Gerland kon zodoende zijn binnenlandse positie op de Franse markt verder te versterken.

De onderhandelingen met de Nederlanders gingen echter verder. De Central Soya Development Company, de Amerikaanse holding die hier financieel het laatste woord had, liet UPM op 16 oktober 1979 schriftelijk een gedetailleerd aanbod tot overname geworden, op basis van aandelen aan een prijs van 6000 frank per aandeel. Dit gebeurde na een uitvoerige en gedetailleerde doorlichting van de firma en haar boekhouding over de periode april-mei 1979, door de financiële directeur Bruynstroop van het corresponderende bedrijf Nebiprofa.

Bepaalde afwerkingsovereenkomsten moesten

nog verder worden uitgestippeld. Dat gebeurde in de loop van december 1979 en er bleken bepaalde struikelpunten te zijn. De enige buitenstaande beheerder bij de firma Madou op dat ogenblik wilde zijn functie van beheerder alleszins ook in de nieuwe vennootschap behouden. Hij verzocht onder andere de overnemers, bovenop de eerst voorgestelde prijs, nog het ten aanzien van de vennootschap af te kwijten saldo van de theoretische inschrijvingsprijs van deze aandelen te betalen. Welke maar pro rata van het wettelijk gestelde minimum van 20% waren bevrijd. Het was dan ook de vraag of het geïmmobiliseerde actief op de balans eind 1979 zou moeten worden herzien en aangepast, in plaats van eenvoudig overgenomen uit zuiver historische, zegge verouderde cijfers.

De papierfabriek van haar kant, zou gewoon worden gesloten en verkocht. Voor de mee te

verkopen inboedel van deze papierfabriek werd in november 1979 een schatting opgesteld door de landmeter van de Stad Gent. Alhoewel een bedrag tussen 8 à 9 miljoen Belgische franken was geschat, heeft de firma de papierfabriek in april-mei 1980 gunstiger weten te verkopen voor de prijs van 12.500.000 Belgische franken. De voor de verkoop gunstige clausule met betrekking tot het zuiveringsstation zal daarin wel doorslaggevend zijn geweest.

Van het lidmaatschap der Vereniging der Producenten voor Bitumendakvilt in België (BELASCO) had de firma UPM sedert enkele jaren al spontaan afgezien. Toch is eind juni 1980 vanuit deze vereniging in zekere zin nog een bod gekomen. Blijkbaar met het doel om, ofwel door kristallisatie de positie van BELASCO te versterken tegenover andere Europese concurrenten, ofwel door binnen het kader van BELASCO een zodanige herschikking van de posities te realiseren

dat in de sector geen enkele firma een te sterk overwicht zou kunnen krijgen. Deze verschillende verwickelingen en onderhandelingen sedert de herfst van 1979 waren niet doorzichtig omdat zij zeer dikwijls buiten weten en zeker participatie van UPM plaatsvonden, zoals achteraf is gebleken uit EEG-dossiers.

Hetgevolg van deze toestand heeft tot de verwikkeling geleid dat ergens één of andere actie werd ingesteld teneinde het bedrijf 'ambtshalve' in staat van faillissement te kunnen verklaren om een oplossing aan gelijk welke problematiek dan ook te geven. Dit gebeurde door een ambtshalve vonnis van de Rechtbank van Koophandel op datum van 4 juli 1980.

Dit vonnis is echter nietig verklaard door het Hof van Beroep in Gent bij arrest van 24 juni 1989, (te) lang nadien zoals het meestal met gerechtelijke procedures gebeurt. Verschillende onwettelijkheden in de procedure waren immers vastgesteld bij het treffen van deze faillietverklaring.

Ondertussen is het bedrijf wel noodgedwongen verder onder het beheer gebleven van een curatele.

Als nawoord mag wel vermeld worden dat deze plotse sluiting en de omstandigheden die daartoe leidden, niet enkel volgens een procedure naar Belgisch recht van Koophandel, naar Hof van Beroep maar ook naar Europees Mededingingsrecht zijn gevoerd, gelet op zwaarwichtige acties van BELASCO. Sommige acties wezen volgens geheime maar toch officiële documenten, op een schending ten nadele van de firma van de bepalingen van artikel 85.1 van het Verdrag van Rome. De procedure naar Europees Recht heeft geleid tot een veroordeling van de Belgische coöperatieve BELASCO en de andere dakviltpapierproducenten met boete van 1 miljoen ECU. Deze beslissing van de Commissie werd bevestigd door een arrest van het Hof van Justitie in Luxemburg, zowel voor het beginsel in Europees recht als

voor de boete en veroordeling tot betaling van de gerechtskosten belopen door de aanklagers uit de firma UPM op 23 juni 1988.

Het kan misschien van enig belang zijn te vermelden dat de papierfabriek van het Rabot bij haar sluiting zowat 47 arbeiders in het bedrijf telde en het bedrijf in de Wondelgemmeersen (met inbegrip van dakwerkersploegen voor uitvoering van daken in gans het land) een bezetting had van circa 60 arbeiders.

Het laatste behaalde zakencijfer over een volledig jaar, te weten 1979, bedroeg om en bij de 240 miljoen Belgische Frank. Dat had in vrij aanzienlijke mate kunnen verhoogd worden op de afdeling van de bitumen dakviltten.

Het heeft niet kunnen zijn. Net als de fabriek aan het Rabot zijn het fabrieksgebouw aan de Gaardeniersweg verkocht en daarenboven, op de directeurswoning na (het zogenaamd Wit Huis), gesloopt of onherkenbaar verbouwd.

upm
n.v. madou s.a.

COLROOF

Technische Genehmigung Nr. 1273

Om de harde concurrentie op de internationale markt het hoofd te kunnen bieden lanceerde de NV Pol Madou in 1978 in samenwerking met de Nederlandse producent Colbond als laatste productuitbreiding, bitumendakviltten op polyestervliezen onder de merknaam Colroof. De laatste verwickelingen rond de NV dwarsboomden echter de verdere successtory ervan.

(verzameling Philip P. Madou, Gent)

VOETNOTEN

(*) 't Wit Huis was het woonhuis annex burelen van het firma Madou aan de Gaardeniersweg, een slag in van de Nieuwevaart. Dit is het enige oorspronkelijke gebouw aldaar dat nog rest van dit eens zo belangrijk bedrijf. De kartonpapierfabriek aan de Kolveniersgang daarentegen (de oude fabriek Nyssens) bestaat nog en is vandaag in gebruik door de verffabriek Lippens.

(1) De prijs van de vervoerskosten franco Brussel bleek onlogisch hoger te zijn dan de prijs franco Gent, aangezien de hoeveelheid en de kwaliteit van de bestelde producten geheel identiek waren. Teneinde de leverancier aan te zetten tot een betere quotatie, wordt uiteengezet dat een verkoopagent wordt aangeworven, met standplaats Brussel Zuid. Deze zou hoofdzakelijk de meest actieve economische zone van Brussel en Henegouwen moeten bewerken.

(2) Deze familie bestaat nog altijd en telt architecten, immobielmakelaars en ook een textielhandelaar welke ten dienste staat van de firma van zijn moeder uit de jaren 1930.

(3) De firma Lummerzheim bestaat nog altijd, voornamelijk op hypotheek met actieve steun van banken. Het bedrijf is niet meer in handen van de familie.

(4) Er schijnt wel ook een zekere garantie te zijn verleend dewelke verband hield met openbare gezondheid, wel bepaaldelijk om de uitwasemingen van de teer tot een minimum te herleiden, zoniet uit te schakelen.

(5) Een eerste referentie hiervan was een bestelling gedateerd 20 juli 1903, voor een dak op de "Société des Produits Chimiques de Vedrin", een tamelijk grote productiehul van 1800 m² voor "sels de barite". En dit uiteraard onder garantie van kwaliteit van de geleverde en geplaatste dakmaterialen voor een termijn van vijf jaar.

(6) Diens smidseatelier was gelegen te Sintt-Amandsberg op de Antwerpsesteenweg ongeveer ter hoogte van de huidige Maxi GB, tegen de grens met Lochristi.

Eén van zijn verkoopstroeven was een bepaald zagemeel voor bloemenbehandeling, maar het atelier zou bij de opbouw van de fabriek van Pol Madou een zeker aantal materialen toeleveren en onder meer bepaaldelijk de draaiende ovens voor het afdrogen van zand.

(7) Dit eerste terrein heeft een oppervlakte van 17 are en 67 ca. De prijs is gesteld op 2000 frank betaalbaar op 5 jaar op voorwaarde van een jaarlijkse intrest van 5%.

(8) De oppervlakte bedraagt hier 4834 m² voor een prijs van 5383 frank, betaalbaar contant bij onderteke-

ning van de akte.

(9) mijs een koopsom van 11.536 frank, waarvan 3536 frank contant en een saldo van 8000 frank betaalbaar op 27 januari 1911.

(10) De allerlaatste inkoop op wat men zou noemen de Werkplaats op Wondelgemsemeren is gedateerd van 13 september 1951 voor een som van 380.000 frank voor een oppervlakte van 38 are. Vergelijk de grondprijs van 10.000 frank per are bij deze laatste inkoop met de ongeveer 110 frank per are bij de eerste inkoop in 1901. Dit is natuurlijk de weerslag van de toename in waarde van industriële gronden, maar dan ook van de enorme muntontwaarding die zich heeft voorgedaan over 50 jaar in deze eeuw.

(11) Verschillende prijsaanvragen werden gericht naar een groot aantal fabrieken in Duitsland en in Engeland om prijzen en kwaliteit te vergelijken en uiteindelijk blijkt dat het grootste gedeelte van de toeleveringen uit Engeland afkomstig was.

(12) met een Spaanse medewerker in de havenstad Bilbao voor grote hoeveelheden

(13) Zo werd er ook een zekere handel ontwikkeld in geteerde juterollen gekocht bij de firma Calcutta uit Sleidinge bepaaldelijk verkocht aan de NMBS per jaarcontract, voor de afdichting van bepaalde modellen van wagons voor vervoer

van goederen.

Dit is inderdaad zo gebleven, tot en met de laatste jaren van de firma, voor jaarcontracten die meestal werden afgesloten in februari of maart, met betrekking tot een jaarlijkse hoeveelheid van 60.000 m², blijkens cijfers uit recente decennia.

(14) Deze fabriek was opgericht in de noord-oosthoek van het grondgebied Wachtebeke tegen de grens met Zelzate. Drogist Arthur Mathieu uit de Kortedagsteeg te Gent had het lampzwartbedrijf gesticht in 1898, onder de merknaam AM tot in 1910 uitgebouwd. Vanaf 1926, toen de Société d'Investissements Madou het 'Zwartselkot' overnam is het in belangrijke mate gemoderniseerd en vergroot. Tot het stopzetten van de productie in 1971, bleef het van vader op zoon bestuurd door de afgevaardigde beheerders Pol, Charles en Philippe Madou. Lampzwart kon in vijf variëteiten aangeemaakt. Aanvankelijk was de grondstof 'naftaleen', nadien voor verschillende kwaliteiten vervangen door 'antraceen' in een zeer onzuivere vorm. Het productieproces was eenvoudig: in een reducerende oven (vroeger in een bakstenen kubusvormige oven met vierkante schouw, recenter in een gietijzeren kacheloven met hoge gietijzeren schoorsteenpijp)

werden de grondstoffen 'gesmoord' tzt. zuurstofarm verbrand.

De gele vlam gaf veel zwarte rook af, waarin veel koolstof werd gevormd dat zich afzette op de wanden en de vloer van de aanpalende 'zwartkamers'. Daarin werd wekelijks het lampzwart verzameld in zakken gevuld.

(Naar: 'Usines Pol Madou - Wachtebeke', in: Sint Laurensklok, driemaandelijks tijdschrift van de oudleerlingen der Broeders van Liefde te Zelzate, jaargang 53, 1980-1981).

(15) Dit naar aanleiding van een openbare verkoop die doorging bij de opvolging van de nalatenschap van een zekere Nijssens, plots gestorven.

Voor de weduwe met minderjarige kinderen leidden de erfenisproblemen tot het houden van deze zonderlinge openbare verkoop van een bestaande en actieve kartonfabriek.

(16) fabriek voor bitumepapier en teerdistillerie Pol Madou ('cartons bitumés') adres Gaardeniersweg, een slag in van de Nieuwevaart (voorheen 'Boulevard de l'Industrie').

(17) In de jaren 1973 en 1974 aangekocht, kwamen deze slechts volledig op stroom ongeveer een jaar later, en met behulp van zéér veel ingenieurs...

(18) Er is nog in de jaren 1978 een nieuwe markt opgebouwd, hoofdzakelijk in het gebied rond Zwijn-

drecht en Dordrecht bij belangrijke afnemers aldaar voor wat een belangrijke business was geworden in de latere slotperiode.

(19) Tot zijn groot verdriet had hij de terugtrekking meegeemaakt van zijn jongste zoon François, wat voor het bedrijf een zeer groot verlies was. Deze jonge man was inderdaad potentieel de meest bekwame opvolger, doch spijtig genoeg had hij bepaalde karaktergebreken die hem van deze

positie hadden uitgesloten.

(20) De splitsing van het oorspronkelijk patrimonium van de eerste vennootschap Usines Pol Madou uit 1926 is achteraf een negatieve omstandigheid gebleken. De krachten zouden beter samengebundeld zijn gebleven. De bedrijfsleiding van de doorlopende UPM zou dan naar best vermogen het bedrijf meer op lange termijn en voor de toekomst hebben afgestemd, in plaats

van zich te beperken tot de welbepaalde loopbaan en leeftijd van de beide leidende personen uit het nieuwe bedrijf UPM van 1951.

(21) Zoals de in de papierindustrie bekende Schrenzpapieren die ook in Oudegem werden gemaakt.

(22) De nabijgelegen klinieken waren niet in de verkoop geïnteresseerd, aangezien deze zeer specifieke problemen hebben van technisch-kwalitatieve aard.

